

Stavovi studenata/studentica sestrinstva na Veleučilištu u Bjelovaru o rodno-spolnoj orijentaciji i diskriminaciji

Banić, Kristijan

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Bjelovar University of Applied Sciences / Veleučilište u Bjelovaru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:144:304755>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-05**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository of Bjelovar University of Applied Sciences](#)

VELEUČILIŠTE U BJELOVARU
STRUČNI STUDIJ SESTRINSTVA

**STAVOVI STUDENATA SESTRINSTVA
VELEUČILIŠTA U BJELOVARU O RODNO-SPOLNOJ
ORIJENTACIJI I DISKRIMINACIJI**

Završni rad br. 08/SES/2019

Kristijan Banić

Bjelovar, ožujak 2018.

Veleučilište u Bjelovaru
Trg E. Kvaternika 4, Bjelovar

1. DEFINIRANJE TEME ZAVRŠNOG RADA I POVJERENSTVA

Kandidat: **Banić Kristijan** Datum: 12.03.2019. Matični broj: 001398
JMBAG: 0068224102

Kolegij: **FILOZOFIJA I ETIKA U SESTRINSTVU**

Naslov rada (tema): **Stavovi studenata/studentica sestrinstva na Veleučilištu u Bjelovaru o rodno-spolnoj orijentaciji i diskriminaciji**

Područje: **Biomedicina i zdravstvo** Polje: **Kliničke medicinske znanosti**

Grana: **Sestrinstvo**

Mentor: **Ksenija Matuš, prof.** zvanje: **predavač**

Članovi Povjerenstva za ocjenjivanje i obranu završnog rada:

1. **mr.sc. Tatjana Badrov, predsjednik**
2. **Ksenija Matuš, prof., mentor**
3. **Ivana Jurković, mag.educ.philol.angl.et germ., član**

2. ZADATAK ZAVRŠNOG RADA BROJ: 08/SES/2019

U radu je potrebno dokazati možebitne stereotipe i predrasude u stavovima studenata sestrinstva kao prepreku i ograničenje u njihovom profesionalnom okruženju:

- dokazati i objasniti razlike u stavovima s obzirom na spol, dob i religijsku orijentaciju
- obradom dobivenih podataka ukazati na postojeći problem diskriminacije i tolerancije

Zadatak uručen: 12.03.2019.

Mentor: **Ksenija Matuš, prof.**

Zahvala

Veliku zahvalnost dugujem mentorici, profesorici Kseniji Matuš, koja mi je pomogla svojim stručnim savjetima pri izradi ovog završnog rada i što je uvijek imala vremena i strpljenja za moje beskrajne upite.

Zahvaljujem svim profesorima i predavačima Stručnog studija sestrinstva u Bjelovaru koji su svojim radom, trudom, strpljenjem i znanjem pomogli u stjecanju moga znanja o sestrinstvu te o životu i vrijednostima u životu općenito.

Posebno želim zahvaliti svojoj obitelji i prijateljima i djevojci Ivani, bez kojih sve ovo ne bi bilo moguće, koji su uvijek bili uz mene i pružali mi podršku u svakom trenutku studiranja i mog studentskog života.

SADRŽAJ

1.	UVOD	1
1.1.	Teorijska analiza stava	2
1.2.	Pojam i definicije stava	2
1.3.	Funkcije i obilježja stava	3
1.4.	Povezanost stava i ponašanja	5
2.	PREDRASUDE I STEREOTIPI	5
2.1.	Značenje i obilježja predrasuda i stereotipa	6
2.1.1.	Stereotipi	7
2.2.	Uzroci nastanka stereotipa i predrasuda	8
3.	ROD I SPOL	10
3.1.	Značenje roda i spola	10
3.2.	Stvaranje uloga roda	11
3.3.	Rodno-spolna diskriminacija	12
3.4.	Seksualna orijentacija i diskriminacija	15
3.4.1.	Homoseksualnost	16
3.4.2.	Transseksualnost	17
3.4.3.	Biseksualnost	18
4.	CILJ RADA	19
5.	ISPITANICI I METODE	20
6.	REZULTATI	21
6.1.	Socio-demografski podatci	21
6.2.	Stavovi studenata prema rodnim ulogama	26
6.2.1.	Stavovi studenata prema rodnim ulogama s obzirom na spol, dob, mjesto stanovanja, religijsko i političko opredjeljenje	29
6.2.2.	Predrasude studenata prema rodnim ulogama	30
6.3.	Stavovi studenata prema LGBT osobama	34
6.3.1.	Stavovi studenata prema LGBT osobama s obzirom na dob, spol, mjesto stanovanja, religijsko i političko opredjeljenje	37
7.	RASPRAVA	39
8.	ZAKLJUČAK	41
9.	SAŽETAK	43
10.	SUMMARY	44
	LITERATURA	45

1. UVOD

Opredijeljujući se za temu izrade (Stavovi studenata sestrinstva veleučilišta u Bjelovaru o rodno-spolnoj orijentaciji I diskriminaciji) motiv mi je bio istražiti teorijske i empirijske argumente o temi koja u ovo naše doba izaziva svjetonazorska, pa i znanstvena proturiječja. Od Antike do 19.st. nije bila upitna podjela "svega što jest" na područje teorije ili promatranja, prakse ili djelovanja, i treće, područje tehničko-umjetničke proizvodnje. Unutar navedenih triju područja krije se i tajna slobode mišljenja, djelovanja i vještina proizvodnje. Povezanost i međuovisnost tih triju područja omogućili su čovjeku da dođe do znanja o sebi i svijetu kao putu ispravnog postupanja kojim se bavi etika kao filozofija morala. Etika tako propituje zahtjeve moralnog djelovanja i prosuđivanja. Kako treba postupati? Zašto tako, a ne drugačije? Po kojim se mjerilima donose odluke djelovanja i prosuđivanja...?

Antička i kršćanska tradicija izjednačava istinu s dobrim i lijepim kao osnovom iz koje je izrasla takozvana "klasična slika" svijeta. Novovjekovna europska tradicija dovodi do stanja koje pokazuje da u ovo naše doba stvari stoje najlošije s etikom i moralnim autoritetima. Na mjestu etike danas caruju takozvane metaetike koje problem dobra i moralnog postupanja proglašavaju znanstveno irelevantnim. Etika gubi poziciju utemeljenog mjesta koje propituje smisao i svrhu života. Problem o kojem govori naslov ovoga rada dakle sve više postaje s jedne strane stvar svjetonazora i ideologije, s druge tzv. etički neutralne znanosti, a sve manje problem utemeljen na pozicijama etike, odnosno filozofije.

Briga o manjinskim skupinama odgovornost je svakog suvremenog društva. Kao najviše društvene vrednote i temelj za tumačenje Ustava Republike Hrvatske navode se sloboda, jednakost, nacionalna ravnopravnost i ravnopravnost spolova, mirotvorstvo, socijalna pravda, poštivanje prava čovjeka, nepovredivost vlasništva, očuvanje prirode i čovjekova okoliša, vladavina prava i demokratski višestranački sustav. Unatoč tome, svakodnevno svjedočimo povredi osnovnih ljudskih prava, posebno manjinskih skupina u društvu. Homoseksualne osobe, biseksualne osobe, transeksualne osobe svakodnevno su žrtve diskriminacije i nasilja u svim područjima javnog i privatnog života. Alarmantni podaci nedavnog istraživanja Zagreb Pridea govore da je čak 73% ispitanih osoba doživjelo neki oblik nasilja ili diskriminacije. Dosadašnja istraživanja uglavnom su se bavila stavovima i odrednicama stavova opće populacije prema homoseksualnim osobama, biseksualni osobama,

transseksualnim osobama. U tom kontekstu, temeljni cilj ovog rada je utvrditi stavove studenata sestrinstva prema osobama s obzirom na rodno-spolnu orijentaciju. Studenti ovih studija etički su vezani za pružanje pomoći bilo kome, ali svako od njih ima stav ili predrasudu prema manjinskim skupinama.

Problem pisanja ovoga rada sadrži pitanja postoje li razlike između stavova studenata sestrinstva po spolu, dobi, religijskom uvjerenju, političkoj opredijeljenosti... U tu svrhu rad koristi podatke istraživanja provedenog među navedenim studentima na Veleučilištu u Bjelovaru. Stoga, svrha rada je dokazati možebitne stereotipe i predrasude u stavovima studenata sestrinstva kao prepreku u njihovom profesionalnom okruženju.

Rad se sastoji od 7 poglavlja. Osim uvoda, drugi dio rada objašnjava i teoretski analizira pojmove stava, njegove funkcije i obilježja stava, te povezanost stava i ponašanja. Drugo poglavlje rada bavi se predrasudama i stereotipima, prikazuje značenje i obilježja predrasuda i stereotipa, te njihove uzroke. Treće poglavlje je analiza pojmova roda i spola općenito, analizira rodno spolu diskriminaciju, navodi sve vezano za seksualnu orijentaciju diskriminacije od homoseksualnosti, transseksualnosti i biseksualnost. Četvrto, peto i šesto poglavlje se odnose na istraživački dio rada, STAVOVI STUDENATA SESTRINSTVA O RODNO-SPOLNOJ ORIJENTACIJI I DISKRIMINACIJI. Na kraju je zaključak i popis literature.

1.1. Teorijska analiza stava

Ovaj dio rada objašnjava što je stav, te koje su njegove funkcije. Također navodi sve vrste stavova i objasniti povezanost ponašanja i stavova. Stavovi svakog pojedinca mogu snažno utjecati na društvo oko sebe. Stav se može definirati kao prosudba koja može biti negativna ili pozitivna u odnosu na bilo koju stvar ili događaje, i u puno slučajeva, na ljude. Stavovi su odraz osjećaja pojedinca prema nečemu (1).

1.2. Pojam i definicije stava

U svakodnevnom životu stavovi su vrlo važni. Susrećemo se s ljudima od kojih tražimo da nam izraze svoj stav, dok mi iznosimo svoj. Ljudi se uvelike razlikuju po stavovima prema raznim objektima i ljudima koji nastaju sukladno njihovim običajima, te društvenim i kulturnim normama. Stavove prema rasnim ili vjerskim, ili čak etničkim manjinskim skupinama možemo lako povezati sa diskriminacijom i predrasudama (2).

Stavove, iako su trajni, može se vrlo lako mijenjati ako se razmotre u usporedbi s vrijednostima i uvjerenjima. Znanje koje imamo o svim stvarima, svijetu i društvu, nazivamo uvjerenje i ono varira prema tome koliku važnost pridajemo tom znanju (3).

Vrednovanje ljudi, ideja i objekata u socijalnoj psihologiji se definira kao stav. Zbog pozitivnih i negativnih reakcija na nešto, najčešće se izjednačava s vrednovanjem (3). Iako u teoriji ima nekoliko definicija stavova, najčešće se smatra ta da je: "stav trajna sklonost prema stalnom reagiranju na određeni način glede različitih podražaja iz svijeta" (4). Nije pogrešno reći da je stav negativno ili pozitivno vrednovanje svake stvari, ideje ili čovjeka. Pojedinač kroz životna iskustva stekne razne stavove i pomoću tih iskustava razlučuje što je ispravno i dobro od pogrešnog i lošeg. Definiciju stava daje Pennington, D. C. Prema njegovoj definiciji stav je: "neutralnu i mentalnu spremnost formiranu na osnovi iskustva koja provodi izravan ili dinamičan utjecaj na reagiranje pojedinca na objekte i situacije s kojima dolazi u dodir" (5).

1.3. Funkcije i obilježja stava

Stav je karakteriziran dvjema glavnim značajkama: dugotrajnost i promjenjivost u određenom vremenskom periodu. Stavovi o različitim pojavama se različito mijenjaju kod različitih ljudi. Sukladno s time, stavovi su podložni promjeni s obzirom na intenzitet i smjer, a njihova promjena ovisi o značenju koje mu osoba pridodaje (svjesno ili nesvjesno) (6). Stoga postoje funkcije stavova:

- **Spoznajna funkcija:** najjednostavnija koju posjeduju svi stavovi. Ona vrši upravljanje, organiziranje i pojednostavljivanje informacija.
- **Utilitarna funkcija:** pomaže ljudima postići pozitivne ishode ili izbjeći negativne. Tako nam se neki objekti počinju sviđati ili ne samo ako su uz njih vezane nagrade ili kazne. Ona upravlja našim ponašanjem tako da maksimizira nagrade i smanji kazne u najvećoj mogućoj mjeri (4).
- **Funkcija socijalnog identiteta:** odnosi se na izražavanje vrijednosti pojedinca i učvršćuje identifikaciju s određenim referentnim grupama. Tako na primjer osoba sa konzervativnim stavovima može sebe identificirati kao član socijalne grupe konzervativaca.
- **Funkcija održavanja samopoštovanja:** postoje dva načina da se ispuni ta funkcija. Jedan je da stavovi putem funkcije, takozvane, ego obrane odvoje osobu od

negativnih stvari. Potencijalnu prijetnju koju manjine i etničke skupine mogu predstavljati pojedinac može izbjeći oslanjajući se na negativne stavove prema njima. Kod drugog načina stavovi mogu biti poveznica između pojedinca i skupine u koju se pokušava uklopiti. Neki stav može sadržavati nekoliko funkcija u isto vrijeme, a utjecaj određene funkcije najčešće ovisi o istaknutosti određenog aspekta u određenoj situaciji. Postoje i ostale funkcije (1).

Četiri glavne funkcije za ponašanje pojedinca (2):

- Funkcija korisnosti.
- Ego-obrambena funkcija.
- Vrijednost - izražavajuća funkcija .
- Funkcija znanja.

Osnovna obilježja stava (5):

- Dispozitivno obilježje. Ističu fiziološki određenu mentalnu spremnost te označavaju spremnost na aktualizaciju u datom trenutku.
- Stavovi nisu genetski uvjetovani ni urođeni, već nastaju tokom života u međusobnoj interakciji skupine i pojedinca, odnosno na osnovu iskustva.
- Stavovi su važne odrednice ponašanja svakog pojedinca. Određuju kako svaka osoba reagira prema drugoj osobi, objektu ili datoj situaciji.
- Stavovi su direktivno i dinamički određene kategorije. To znači da je pozitivnost ili negativnost osobe, objekta ili situacije uvjetovana stavom.

Stavom opisujemo relativno trajne procjene, osjećaje i namjere pojedinca prema nekom određenom objektu (6). Ranije je spomenuto da je stavove pojedinca izrazito teško promijeniti. Kod nekih su uklopljeni u jedan postojeći model i da bi uopće promijenili jedan stav potrebno je učiniti velike prilagodbe u odnosu na druge stavove.

Na formiranje stavova utječe nekoliko čimbenika. Stavovi su, u suštini, rezultat socijalizacije pojedinca i društvena pripadnost u kojem pojedinac djeluje. U društvenu pripadnost spadaju nacija, vjera, političko opredjeljenje, običaji, kultura itd. Čimbenike koji utječu na formiranje stavova možemo razdijeliti u tri skupine (6):

- Opći čimbenici,
- Društveni čimbenici

- Osobni čimbenici.

S obzirom da se stavovi usporeno mijenjaju, na promjenu stavova i formiranje novih mogu utjecati čimbenici ovisno o intenzitetu i smjeru djelovanja. Obilježja pojedinca koja se navode kao značajna za mijenjanje i formiranje stavova jesu inteligencija, mogućnost djelovanja na prosudbe, i potreba za kognitivnom jasnoćom (7).

1.4. Povezanost stava i ponašanja

Mišljenje da stavovi uvjetuju ponašanje, i da ponašanje utječe na stavove, najraširenije je među teoretičarima. Iako je stav svakog pojedinca važna odrednica za predviđanje ponašanja, ono se ne može s potpunom sigurnošću predvidjeti poznavajući samo stav pojedinca.

- a) Teoriju kognitivne disonance predlaže Leon Festinger potkraj 1950. godine (1). Disonanca bi značila nedosljednost. Ona pokušava objasniti povezanost stavova i ponašanja, te se odnosi na svako nepodudaranje koje pojedinac primjećuje između dva ili više vlastitih stavova. Odnosno, odnosi se na situaciju u kojoj se pojedinac pronalazi kada ima sukobljene stavove, uvjerenja ili obrasce ponašanja. Takav sukob stvara kod osobe osjećaj nelagode koji dovodi do promjene u jednom od stavova ili ponašanja u svrhu smanjenja nelagode.
- b) Teorija o samopercepciji. Samopercepcija označava način na koji percipiramo ponašanje drugih i svoje vlastito ponašanje. Ona je dio socijalne percepcije, a na nju utječu obveze i pripadnost, ali i kako smo percipirani od drugih osoba i kako druge osobe s nama komuniciraju (2). Teoriju o samopercepciji predložio je Daryl Bem. Ova teorija govori da ljudi proučavajući svoje ponašanje razvijaju stavove i uvjerenja.

Stavovi mogu u velikoj mjeri predvidjeti ponašanje (3). Ukoliko se vodi računa o ublažavajućim varijablama, odnos između stava i ponašanja je jači. Takve varijable su npr.: važnost stava, specifičnost i dostupnost stava, postojanje ili nepostojanje društvenih pritisaka te izravno iskustvo u vezi sa stavom. Provedeno je istraživanje koje se bavi stavovima i ponašanjem, Yale pristup promjene stava. Odnosi se na istraživanje uvjeta u kojima će ljudi najvjerojatnije promijeniti svoje stavove uslijed persuazivnih poruka (4).

2. PREDRASUDE I STEREOTIPI

Ovo poglavlje govori o karakteristikama stereotipa i predrasuda te njihovim uzrocima i posljedicama. Generalizirajući o skupini ljudi, kao što to činimo kada opisujemo neku kulturu, pitanje s kojim se susrećemo je pitanje stereotipa. Iskrivljena stajališta, dodjeljivanje generaliziranih osobina pojedincima ili skupini na temelju kulturoloških osobina ili pripadnosti najčešće dovodi do stvaranja stereotipa. Stereotipi su već ustaljeni načini razmišljanja o određenim stvarima, pojavama i ljudima. Uz stereotipe, veže se pojam predrasuda, za koje možemo reći da su negativna mišljenja ili stavovi o nekoj pojavi, pojedincu ili skupini. Za stereotipe je važno reći kako su oni stvoreni bez prethodnog izravnog iskustva ili poznavanja s tog pojedincem ili skupine. Predrasude se često temelje na društvenim stereotipima, a mogu rezultirati diskriminacijom određene skupine ljudi u vidu ukidanja osnovnih prava i slično (12).

2.1. Značenje i obilježja predrasuda i stereotipa

Predrasude su sastavni dio naših života i svatko se barem jednom našao u situaciji da osuđuje druge bez realnog razloga i dovoljno informacija o toj osobi. Isto tako se sasvim sigurno dogodilo da nas je netko osudio na temelju naše pripadnosti određenoj socijalnoj ili kulturološkoj grupi. Najčešća osnova osuđivanja su rasa, spol, vjera, etnička pripadnost, spolna orijentacija, tjelesna težina, kao i tjelesni invaliditet. Predrasuda je značenje za neprijateljski ili negativni stav prema pripadnicima određene socijalne grupe (14). Predrasude često podrazumijevaju negativne osjećaje prema nekome ili nečemu (15).

Ako netko, zbog negativnih iskustava s pripadnicima određene skupine, razvije stav da svi pripadnici te skupine imaju takva obilježja, tada predrasude mogu biti i opasne. Osoba može negativan odnos prema nekoj grupi preoblikovati u ekstremnu mržnju i različite oblike štetnoga ponašanja (15). Istraživanja su pokazala da ljudi uglavnom iskazuju pozitivne osjećaje prema ljudima koji pripadaju njihovoj skupini ili grupi, dok prema ljudima koji pripadaju nekim drugim skupinama iskazuju negativne osjećaje.

Predrasude imaju tri sastavnice ili komponente:

- **Kognitivno-spoznajna ili prosudba** koja se sastoji od vjerovanja i saznanja prema objektima koji su vezani uz stav. Stereotipi se, u tom smislu, smatraju kognitivnom komponentom.

- **Afektivno-emocionalna ili osjećaj.** To je stav koji se zasniva na emocijama i vrijednostima objekata i ljudi. Predrasude se smatraju afektivnom komponentom, koju čine vrsta emocije povezana sa stavom i ekstremnost stava. Stavovi mogu proizlaziti iz vrijednosti kao što su temeljna religiozna i moralna uvjerenja. Afektivna sastavnica daje stavovima čvrstoću, upornost i motivacijsku dimenziju. Afektivna komponenta stava veže se uz kognitivnu koja proizlazi iz uvjerenja temeljenim na iskustvu.
- **Bihevioralno ponašajne ili djelovanje.** Opažanjem vlastitih ponašanja proizlaze stavovi zasnovani na ponašanju. Diskriminacija se smatra bihevioralnom komponentom, a ona se odnosi na ponašanja u skladu sa stavom. (1)

Također, predrasuda se može definirati kao održavanje negativnih osjećaja prema grupi i njezinim pripadnicima ili kao negativno tretiranje grupe i njezinih pripadnika (17). Dakako, postoje i pozitivne predrasude, iako u puno manjem opsegu. Diskriminacija je posljedica predrasudnih stavova uočljiva u ponašanju pojedinca (17).

Ponašanje koje proizlazi iz predrasudnih stavova može dovesti do različitih razina diskriminatornih postupaka. Takvi postupci mogu biti blagi, naprimjer izbjegavanje određenih ljudi, ali i izrazito ekstremni, kao masovna ubojstva ili progoni (18).

Predrasuda uvijek sadrži i negativan, pa čak i neprijateljski stav prema objektu na koji se odnosi, dok stereotipi to nisu. Isto tako, predrasude su više otpornije na promjene od stereotipa, koji su po tom pitanju prilagodljiviji (15).

2.1.1. Stereotipi

Pojam stereotip dolazi od grčke riječi *Stereos*; čvrst, ukočen i *ypos*; znak ili lik. U kontekst društvenih znanosti ga je prvi uveo 1922. godine politički novinar Walter Lippman koji navodi da su: "stereotipi kao kognitivni kalupi koji reproduciraju mentalne predodžbe o ljudima te ih je nazvao „slike u našim glavama“. (12). Najčešći stereotipi su na temelju boje kože, vjeroispovijesti, nacionalne pripadnosti ili spolne orijentacije. Iako stereotipi mogu biti i pozitivni, u najvećoj većini slučajeva su oni negativni. Uglavnom se javljaju stereotipi koji se odnose na određenu spolnu grupu i podrazumijevaju čitav niz generaliziranih osobina, bilo fizičkih ili psihičkih, koje tu grupu opisuju i određuju.

Stereotipi su dakle uvjerenja i stavovi o određenoj grupi ili skupini, pri čemu se svim članovima daju ista obilježja bez obzira na stvarne razlike između pojedinaca (13). Možemo nabrojati tri karakteristike stereotipa s gledišta međugrupnih odnosa (14):

- Stereotipi kao legitimirajuća vjerovanja.
- Stereotipi kao očekivanja.
- Stereotipi kao samo ispunjujuće prognoze.

Međutim, ako generaliziramo određena obilježja na sve pripadnike određene skupine, ako pojedince procjenjujemo u skladu sa stereotipom ili ako oni utječu na procjenu nečije izvedbe, tada stereotipi mogu biti štetni. U tom slučaju, oni su nepravedni i dovode najčešće do diskriminacije (9). Stereotipi su često u osnovici predrasuda, negativni stavovi prema svim ili većini članova neke grupe. Stereotipi prema različitim grupama mogu se vrlo lako pretvoriti u predrasude, a u predrasude u konačnici u diskriminatorna ponašanja prema pripadnicima određene skupine ili grupe.

Stvaranje stereotipa temelji se na (10):

- pojednostavljenju
- pretjerivanju ili iskrivljavanju
- generalizaciji

2.2. Uzroci nastanka stereotipa i predrasuda

Prije svega treba razjasniti tri socijalno psihologijska pristupa (10,11):

- Individualni pristup. Ovaj pristup naglašava ličnost svake osobe ili emocionalnu osnovu predrasuda. Smatra da uzroci predrasudnih stavova proizlaze iz emocionalne dinamike osobe.
- Međuljudski pristup ima fokus na procese unutar društvenih grupa. Osvrće se i na to kako stereotipi unutar jedne skupine ili kulture onemogućuju pojedinca da vidi individualne značajke neke osobe.
- Međugrupni pristup se bavi odnosima među različitim grupama ljudi, odnosno učincima socijalne kategorizacije i pripadnosti grupama. Pripadnost grupi može biti važan uzrok koji doprinosi razvoju predrasuda i diskriminacije.

Postoje različite teorije nastanka i razvoja predrasuda, a svim teorijama zajedničko je da na nastanak predrasuda najviše utječe socijalno okruženje. Osoba pod utjecajem predrasuda najčešće ne spoznaje prave kvalitete pojedinca ili skupine ljudi. Takvu osobu je veoma teško razuvjeriti i potaknuti na promjenu stavova i mišljenja koja su zasnovana na neprimjerenom generalizaciji. Postoje razni uzroci predrasuda. Četiri su glavna načina koja utječu na nastajanje predrasuda i diskriminacija (11,12,13):

- Način mišljenja. Odnosno, način procesuiranja informacija mogu dovesti do predrasuda i diskriminacije.
- Način pripisivanja značenja. To jest, pristranost u objašnjavanju može dovesti do predrasuda i diskriminacije.
- Način raspodjele resursa. To jest, natjecanje za određene resurse kao izvor sukoba i predrasuda. Rijetki resursi, politička moć, društvena moć najčešći su izvori sukoba.
- Način na koji se konformiramo. Predrasuda i diskriminacija odnosi se na način na koji se konformiramo u odnosu na normativna pravila. Norme predstavljaju vjerovanja u društvu o tome što je dopušteno i ispravno.

Tri osobine koje karakteriziraju stereotipe (12):

- Ljudi se mogu kategorizirati po naizgled vidljivim značajkama kao što su boja kože, spol, nacionalnost, vjeroispovijest (islam), itd.
- Svi članovi te kategorije ili socijalne grupe posjeduju iste značajke.
- Bilo kojem pojedincu za kojeg se percipira da pripada toj grupi pripisuje se posjedovanje tih stereotipnih značajki.

Četiri posljedice stereotipa na predrasude i diskriminaciju (8):

- Utječu na precjenjivanje razlika između grupa.
- Utječu na podcjenjivanje razlika unutar grupa.
- Stereotipi izobličavaju stvarnost.
- Stereotipi su negativni stavovi koje ljudi koriste da opravdaju diskriminaciju.

3. ROD I SPOL

Društveni konstrukt spolnog identiteta nazivamo još i rodnim identitetom. Rodni identitet nastaje u djetinjstvu kada dijete postaje svjesno svoga mjesta u društvu. Po tom konceptu spolni identitet je temeljen na tome koje biološke, psihološke i socijalne karakteristike dijete usvoji s obzirom na svoj spol. Ljudski rod se dijeli na muški i ženski spol, dok se kroz život uče rodne uloge. (14)

Rodne su nam uloge pripisane, a to znači da ih učimo u socijalnoj sredini, odnosno da ih nam kultura određuje ili čak nameće. Ukoliko se osoba ne pridržava kulturološki nametnutih uloga, podvrgava se socijalnim sankcijama. Čuđenje, podsmijeh i otvoreno neprihvatanje su samo neke od socijalnih sankcija kojima osoba može biti podvrgnuta ukoliko se ne pridržava svojih rodnih uloga. Ljudi uče o svojim rodnim ulogama od muškaraca i žena u svojem okruženju. Rodne uloge se razlikuju među kulturama, te mogu ići do te mjere da su potpuno inverzne za određene kulture. Stoga možemo zaključiti da upravo kultura određuje ponašanje muškaraca i žena. (15)

Proces socijalizacije je najbitnija stavka u razumijevanju razlika rodnih uloga. Tijekom procesa socijalizacije društvene norme, vrijednosti i obrasci ponašanja se uče da bi se dijete ponašalo kako je društveno prihvatljivo za spol djeteta. Ovo poglavlje rada se bavi pojmovima roda i spola. Rod i spol su neke od glavnih tema rasprave za sociologe zadnjih pedesetak godina. Razlike između roda i spola su počeci analize mnogih sociologa. Rod, za razliku od spola, nije određen biologijom, već kulturološka interpretacija spola. Zbog toga razni aspekti roda koji se ne poklapaju s kulturnom interpretacijom mogu izazivati prijetnju, ali i signalizirati nove društvene promjene. (15,16)

3.1. Značenje roda i spola

Pitanje roda neminovno za sobom povlači i pitanje spola te se ne može odrediti istoznačna definicija. Spol se odnosi na društvenu klasifikaciju bioloških karakteristika na osnovu genitalija, reproduktivnih organa i funkcija. Prema tome ljude možemo podijeliti na žensko i muško, odnosno spol možemo odrediti fiziološkim i anatomskim obilježjima (17). Rod, u odnosu na spol, podrazumijeva društveni konstrukt. To znači da rod određuje društvo

(kultura), odnosno da je rod određen različitim očekivanjima koja se odnose na uloge žena i muškaraca (18).

Ako su primjereni termini za spol „muškarac“ i „žena“, onda su odgovarajući termini za rod „muški“ i „ženski“; ovi posljednji termini mogu biti sasvim neovisni o (biološkom) spolu (19). Ideje i očekivanja o ženskim i muškim rodnim ulogama, primjerice ponašanje, razmišljanje i oblačenje, naučeni su obrasci koji se mogu usvojiti u obitelji, školi, pod utjecajem medija, religijskih i kulturnih ideologija. Drugim riječima, osobe mogu biti rođene kao fiziološki i anatomski žene ili muškarci, ali ta obilježja u konačnici ne određuju njihove rodne uloge.

3.2. Stvaranje uloga roda

Postoje četiri glavna načina kako se stvaraju rodne uloge (19):

- Samo shvaćanje djeteta je pod utjecajem društvene manipulacije. Na primjer, majke će više uređivati kosu svoje ženske djece i odijevati ih u "žensku" odjeću, dok će mušku djecu učiti igrati se u pijesku ili im slagati kraću frizuru.
- Usmjerenjem dječaka i djevojčica prema različitim sadržajima postižu se razlike. Djevojčicama se daju igračke koji ih uče ulogama koje se od njih očekuju (npr. Barbike, lutke i plišane životinje), dok se dječacima daju igračke koje ih navode na agresivnije, logično... (npr. Autići i pištolji).
- Korištenjem izraza i spominjanje roda: "On je zločest dečko", roditelji navode djecu da se poistovjećuju sa svojim rodom i oponašaju svoje roditelje istog roda.
- Muška i ženska djeca izlažu se aktivnostima koja se smatraju primjerena za njih. Žensku djecu se uči kućanskim poslovima, dok se mušku djecu potiče na bavljenje sportskim aktivnostima.

Rod je društveni konstrukt. To jest, razlike u ponašanju muškaraca i žena nisu genetski i biološki stečene, već su naučene. Većina ljudi lako prepozna muškarca ili ženu, a podrazumijeva se da će se odluka o spolu druge osobe preklapati s biološkim „činjenicama“ (19).

3.3. Rodno-spolna diskriminacija

Stereotipi, predrasude i strah od nepoznatog najčešći su razlozi za diskriminaciju. Stereotipi i predrasude koje razvijemo kao pojedinci u širem društvenom okruženju dovode do pojava kao što su: ksenofobija (strah odnosno mržnja prema strancima), homofobija (strah odnosno mržnja prema homoseksualnim osobama), rasizam (nepoštovanje i negiranje određenih osoba zbog njihove boje kože), seksizam (uvjerenje o višoj vrijednosti jednog spola) i slično (14).

Te pojave dovode do individualne, systemske i institucionalne diskriminacije. Možemo reći da se danas termin diskriminacija vrlo često koristi. No, ispravno je reći da je netko diskriminiran ako je doveden u nepovoljniji položaj zbog svojih osobnih karakteristika. Predrasude vrlo često mogu dovesti do diskriminacije, a ona može obuhvaćati neprijateljsko ponašanje, čak i nasilje, isključivanje i izoliranje.

Kada govorimo o spolu, žene su najčešće najranjivija skupina, no to ne znači da muškarci ne mogu biti diskriminirani na osnovu spola. Jedna od najranjivijih grupa ljudi su starije osobe, koje zbog svojih godina mogu biti socijalno isključeni. Također, u ranjive socijalne grupe često ubrajamo i mlade osobe koje još nisu adaptirane na samostalni život. Rasu, etničku pripadnost, vjeru, jezik i slične karakteristike obično smatramo karakteristikama koje podliježu diskriminaciji. Ranjivu grupu predstavljaju i osobe sa invaliditetom, pripadnici/e seksualnih i rodni manjina: lezbijke, gej muškarci, biseksualne i transseksualne osobe (14).

Diskriminacija je svaki postupak kojim se prema određenim osobama ili skupinama neopravdano ponaša drugačije nego prema drugim osobama s obzirom na neke od karakteristika (dob, rasu, spol, vjera ili čak bračno stanje). Ona je zabranjena međunarodnim propisima o ljudskim pravima. Najvažnije konvencije koje se bave diskriminacijom su Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije odnosno CERD te Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena odnosno CEDAW (15).

Međunarodni sporazum o građanskim i političkim pravima objašnjava kako je zabranjena diskriminacija na bilo koji način. U hrvatskom jeziku se kod spola koriste izrazi muško i žensko dok kod roda muškarac i žena. Diskriminacija može rezultirati otežanim ili onemogućenim stjecanjem određenih ljudskih prava.

Stigmatizacija kod osoba izaziva u njoj nelagodu, odnosno osjećaje tuge, bijesa i osamljenosti. Još veće osjećaje nepravde i bijesa izazivaju nemogućnost zapošljavanja, gubitak posla ili loša financijska situacija koji posljedica diskriminacije (17). Da bi neki događaj mogao biti smatran diskriminatornim, mora zadovoljiti jednu ili više takozvanih osnova diskriminacije.

Zakonom o suzbijanju diskriminacije je propisano sedam osnova diskriminacije. Osnovni pojmovi vezanih uz diskriminaciju:

- a) **Spol.** Znači da je neka osoba žena ili muškarac. Zabrana diskriminacije na osnovi spola odnosi se i na osobe koja planiraju promjenu svoje spolne pripadnosti ili su to već učinile (18).
- b) **Spolni i rodni identitet i rodno izražavanje.** Transrodni identitet ili njegovo izražavanje znači da se pojedinac ne osjeća kao muškarac, odnosno kao žena, te načinom oblačenja (ili na neki drugi način) želi pokazati svoju rodnu pripadnost (18).
- c) **Etnička pripadnost.** Etnička pripadnost podrazumijeva nacionalno i etničko porijeklo neke osobe, boju kože i slično.
- d) **Religija ili neko drugo vjerovanje.** Pripadnost nekoj od religija. (19).
- e) **Invaliditet.** Invaliditet podrazumijeva smanjenje fizičke, psihičke ili intelektualne funkcionalne sposobnosti (19).
- f) **Seksualna orijentacija.** Zakonom definirane seksualnu orijentaciju su: homoseksualna, heteroseksualna i biseksualna orijentacija.
- g) **Starosna dob.** Starosna dob je doživljeni životni vijek.

Diskriminacija se može podijeliti na (20):

- **Posredna diskriminacija;** podrazumijeva svaku situaciju u kojoj, naizgled neutralna odredba, ima učinak dovođenja neke osobe u nepovoljniji položaj za razliku od neke druge osobe, u odnosu na osnove diskriminacije.
- **Neposredna diskriminacija;** podrazumijeva dovođenje neke osobe u nepovoljniji položaj za razliku od neke druge osobe u sličnim situacijama, u odnosu na neke od osnova diskriminacije.
- **Izravna diskriminacija;** je svako postupanje kojim se osoba stavlja u nepovoljniji položaj, a uvjetovano je spolom.
- **Neizravna diskriminacija;** Postoji kada neutralna pravna norma, kriterij ili praksa stavljaju osobe jednoga spola u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe suprotnog

spola, osim ako je ta pravna norma, kriterij ili praksa objektivno opravdana legitimnim ciljem, a sredstva usmjerena postizanju tog cilja su primjerena i nužna (čl. 7. st.2. ZORS-a).

- **Institucionalna diskriminacija.** Rezultat je donošenja odluka ili primjene praksi institucija koje proizvode štetne posljedice za pripadnike određenih rasnih, etničkih i spolnih skupina, a nema namjeru diskriminirati. Povezani izrazi su sustavna ili strukturalna diskriminacija.
- **Pozitivna diskriminacija.** Država je obvezana osigurati pravo na jednake mogućnosti svakom pojedincu. Država uvodi mjere pozitivne diskriminacije kojima se osiguravaju jednake mogućnosti za sve uključujući i pripadnike tzv. ugroženih grupa. Država je donijela i posebne zakone kao što su Zakon o ravnopravnosti spolova, Zakon o zaštiti prava nacionalnih manjina, Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji, prekvalifikaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom, itd. Ovakve mjere su opravdane i nazivaju se pozitivnom diskriminacijom.
- **Segregacija.** Znači da je grupa ljudi koja je povezana određenom karakteristikom (naprimjer etnička pripadnost) odvojena od većinske i dominantne društvene grupe na nekom području društvenog života. (primjer Roma)
- **Marginalizacija.** Označava posljedicu diskriminacije, a predstavlja isključenost osobe ili grupe iz društva, odnosno njezino postavljanje na marginu društva.
- **Integracija.** Uključivanje osobe ili grupe u društvenu većinu tako da su joj omogućena ista prava na zaposlenje, stanovanje, zdravstvene usluge, školovanje i društvo kojem pripada većina. Istovremeno, pojedinac ima pravo zadržati i očuvati svoju kulturu i jezik.
- **Multiplicirana ili višeslojna diskriminacija.** Podrazumijeva one slučajeve diskriminacije u kojima je osoba diskriminirana na temelju više osobnih karakteristika.

S time se može zaključiti da se diskriminacija može podijeliti na dva pristupa. Prvi pristup se temelji na određenom događaju dok je drugi pristup vezan uz povijesnu i društvenu temu. Diskriminacija je usmjerena prema spolu, dobi, rasi osoba iako su većina njih i nasljedne karakteristike, dok su manje uočljive karakteristike spolna/seksualna orijentacija ili politički opredjeljenje (21).

Manjinske skupine se svakodnevno susreću s predrasudama i diskriminacijom od strane pripadnika većinske populacije. A sve češće su žrtve fizičkog i psihičkog nasilja. Različito

postupanje prema manjinskim skupinama s obzirom na neke od osobina može biti u smislu uskraćivanja školovanja, da ta osoba ne bude pozvana na razgovor za posao ili da mu se zabrani ulazak u restoran ili kafić i slično.

3.4. Seksualna orijentacija i diskriminacija

Seksualnost koja većini predstavlja izvor užitka i zadovoljstva, mnogima predstavlja frustracije. Među ljudima budi znatiželju i interes iako je u mnogim kulturama i društvima tabu tema. Seksualnost i seksualna orijentacija, koja se definira kao osjećaj fizičke, emocionalne i erotske privlačnosti koju osoba prema nekome osjeća (22, 23) izaziva brojne rasprave, te za one koji odstupaju od hetero normativnih normi može biti temelj doživljene diskriminacije.

Određena teorijska usmjerenja, odnosno autori vide da se homoseksualnost sve više prihvaća i uvažava kao jednakopravna heteroseksualnosti. A s druge strane, autori takvih teorija vide da su biseksualnost i transseksualnost zanemarene kao legitimne ili se dovode u pitanje. Seksualne manjine suočavaju se s brojnim problemima u procesu formiranja seksualnog identiteta i "outanja" (proces otkrivanja vlastitog seksualnog identiteta društvu u kojem živi), te su još uvijek meta negativnih predrasuda, diskriminacije i stereotipa. (23).

Unatoč tome što je prihvaćanje seksualnih manjina posljednjih godina u porastu, društveno vjerovanje u moralnu superiornost heteroseksualnih osoba još uvijek je prisutno. Spolnost se, kada je riječ o spolnoj orijentaciji, dijeli na heteroseksualnu kod koje je usmjerenost pojedinca prema osobi drugog spola, i homoseksualnu (24).

Kao što sve stvari i pojave utječu na stavove tako i seksualna orijentacija utječe na formiranje stavova prema tim osobama . S obzirom da se na heteroseksualnost gleda kao normativnu, prema osobama homoseksualne orijentacije postoje izraženi stereotipi i diskriminacija. Najpoznatiji izraz koji označava neprijateljsko i diskriminacijsko ponašanje prema homoseksualnim osobama je homofobija.

3.4.1. Homoseksualnost

Homoseksualnost se određuje kao postojanje seksualne privlačnosti između istospolnih osoba. Tek se od 1976. godine ne smatra se psihijatrijskim poremećajem, već samo jednim oblikom seksualnog ponašanja (22). Pretpostavlja se da je raširenost homoseksualnosti u populaciji od 4% do 17 %, te da se raširenost kroz povijest nije mijenjala. (23). Homoseksualnost kao temu oduvijek prati neznanje, stereotipi i predrasude, a u određenim religijama i državama je kažnjiva i razgovor o njoj je tabu tema. To je jedna od najkompleksnijih tema današnjice, koja je oduvijek budila zanimanje tako da danas ljudi, unatoč neznanju, imaju snažna mišljenja o homoseksualnosti i homoseksualcima. Na razini legitimnih teorija postoje posve oprečna mišljenja o samom poimanju homoseksualnosti kao i o etičkim i socijalnim implikacijama.

Seksualna orijentacija svake osobe ima utjecaja na stavove drugih osoba prema njoj. Iako danas postoje stereotipi prema seksualnim manjinama, termin koji se najviše upotrebljava, a objašnjava neprijateljsko i diskriminacijsko ponašanje pojedinca prema homoseksualcima je homofobija. Kako je vrijeme prolazilo, tako se i mijenjao stav prema homoseksualnosti kroz povijest. Do 12. st. prije Krista, homoseksualnost se prihvaća, no početkom 12. st. nakon Krista homoseksualci doživljavaju stroge osude. Tek se početkom prosvjetiteljstva počinju liberalizirati zakoni (24).

Danas se donose zakoni koji štite homoseksualne osobe, a to su zakoni protiv diskriminacije na temelju spolne orijentacije. Određeni izvori tvrde da neke zemlje u Aziji, recimo Japan i Kina kroz povijest bile i ostale vrlo tolerantne prema homoseksualnosti, a njihovim stopama kreću i SAD, Velika Britanija, pa i Hrvatska. Vrlo negativne stavove i dalje imaju Jamajka, te mnoge druge Bliskoistočne zemlje. Smatra se kako religija ima najvažniju ulogu u stvaranju stavova prema homoseksualnim osobama. Tako Kršćanstvo, Islam i Protestantizam oštro osuđuju homoseksualnost i homoseksualce (25).

Važnu ulogu u stvaranju stavova prema homoseksualcima imaju mediji, jer konzumenti stvaraju predodžbu o homoseksualnosti ovisno o načinu na koji homoseksualnost prikazana. Termin „homofobija“ definirao je G. Weinberg 1972. godine. Weinberg ga koristi kako bi objasnio svojevrсни strah, nelagoda, ljutnja i averzija koji osjećaju heteroseksualne osobe kada se nađu u blizini homoseksualnih osoba, ali i mržnju koju osjećaju homoseksualci prema samima sebi (26). Ponekad takvi negativni stavovi dovode do neprijateljskog verbalnog ili fizičkog djelovanja protiv gay individualaca, bez opravdanog i racionalnog razloga. Više od

90% homoseksualaca bilo je žrtva verbalnog zlostavljanja, a više od jedne trećine pretrpjelo je fizičko zlostavljanje (26,27).

Značajan broj studenata medicine ima izražene homofobne stavove, pokazuje istraživanje provedeno 2000. godine u Ujedinjenom Kraljevstvu. Takvi rezultati su u skladu s brojnim prijašnjim rezultatima. Također je dobiveno da stariji studenti imaju značajno pozitivnije stavove od mlađih, zbog upoznavanja većeg broja različitih ljudi tijekom studija. Tradicionalniji način predavanja i konzervativniji način razmišljanja i djelovanja su u jednoj mjeri razlog nastanka takvih negativnih i homofobnih stavova. Iz tog razloga naglašena je potreba za cjelovitijim pristupom predavanjima koji će uključiti sve aspekte ljudske seksualnosti (27). Stereotipi i predrasude koje društvo i okolina ima prema homoseksualnim osobama uzrok su netolerantnosti prema istima.

3.4.2. Transseksualnost

Pretpostavka određenih znanstvenika da postoje samo dva spola u 20. st. je odbačena. Ovaj proces su proučavali intervjuirajući transseksualne osobe koje djeluju biološki „normalno“, ali su njihovi osjećaji na strani „suprotnog“ spola. Pojedini transseksualci odlaze na operacije kako bi izmijenili spol. Veza između spola i genitalija se obično izjednačava i uzima bez preispitivanja. (25).

Postoji pretpostavka da ako netko izgleda, ponaša se i djeluje kao muškarac, ima i odgovarajuće genitalije. Međutim, transseksualne osobe odbacuju tu pretpostavku. Biološki muškarci ili biološke žene ponekad žive kao žene ili muškarci i prihvaćeni su u društvu kao žene odnosno muškarci (25). Logično se nameće pitanje kako ljudi odlučuju kojeg je roda druga osoba? Prema Kesslerovoj i McKenni u odlučivanju sudjeluju četiri glavna procesa (26):

- Sadržaj i način govora pojedinca. Moguće je izmijeniti svoj govor uvježbavajući, tako neki transseksualci uvježbavaju i moduliraju svoj glas kako bi zvučali više kao žena odnosno muškarac.
- Fizički izgled, odnosno pojava pojedinca. Žene koje se identificiraju kao muškarci oblače se kao muškarci. Suprotno vrijedi za muškarce koji se identificiraju kao žene.

- Informacije koje osobe daju o prošlosti može im pomoći odrediti rodnu pripadnost. U tom slučaju transseksualne osobe bi trebale paziti kako bi izbjegle sumnjičavost. Često se koriste lažnim predstavljanjem. Primjerice u jednom slučaju žena koja se identificirala kao muškarac povezala je nošenje naušnica i oblačenje u širu odjeću sa pripadnošću nekoj bandi.
- Glavni proces je golo tijelo. U tom slučaju transseksualne osobe bi trebale izbjegavati situacije u kojima nisu odjeveni (odlazak na bazen ili plažu) ukoliko nisu prošli kroz proces fizičke izmjene spola.

Teško je i zahtjevno za transseksualce preuzeti identitet spola kojem biološki ne pripadaju. Kod većine ljudi poklapaju se hormoni, kromosomi, genitalije i njima pripisani rod. No, iznimke koje su proučavale Kesslerova i McKenna pokazuju da se čak i najosnovnija podjela između muškaraca i žena može shvatiti kao barem djelomična društvena konstrukcija. (27)

3.4.3. Biseksualnost

Biseksualnost se može definirati kao privlačnost prema oba spola. Šira definicija podrazumijeva osobe koje osjećaju seksualnu privlačnost prema muškarcima i ženama, one koje uglavnom privlači samo jedan spol, no mogu osjećati privlačnost drugog, te one osobe koje imaju fluidni i promjenjivi seksualni i identitet (25). Bifobija ide rame uz rame sa homofobijom, no kod bifobije je to iracionalni strah i negativni osjećaji prema osobama biseksualne orijentacije. Bifobiju možemo definirati kao skup predrasuda prema biseksualnosti i obezvrjeđivanje biseksualnosti kao seksualne orijentacije, koja proizlazi iz podjele seksualne orijentacije na isključivo homoseksualnu i heteroseksualnu (26). S obzirom da ih se ne percipira kao pripadnike ni homoseksualne skupine ili grupe, ni heteroseksualne, biseksualne osobe susreću se sa "dvostrukom diskriminacijom" jer ih mogu diskriminirati i heteroseksualne i homoseksualne osobe (26,27). Rezultati opresije i diskriminacije homoseksualnih, biseksualnih i transseksualnih osoba mogu biti psihološke prirode jer bilo koja osoba kada je percipirana u okolini kao gej, lezbijku, ili biseksualnu može biti žrtva opresije i diskriminatornih oblika ponašanja i djelovanja. (27).

4. CILJ RADA

Cilj rada je temeljem strukturiranog upitnika ispitati stavove studenata o rodno-spolnoj orijentaciji i diskriminaciji, dokazati razlike u stavovima s obzirom na spol, dob, religijsko i političko opredjeljenje, te obradom dobivenih podataka ukazati na postojeći problem diskriminacije.

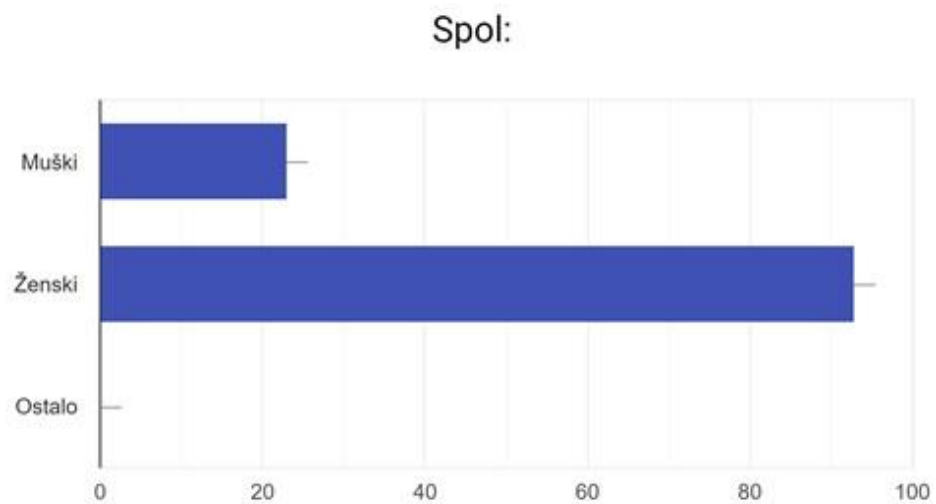
5. ISPITANICI I METODE

U istraživanju je sudjelovalo 117 ispitanika od čega su 94 žene i 23 muškaraca. Ispitanici su studenti sestrinstva Veleučilišta u Bjelovaru. Uzorak se sastojao od studenata sestrinstva dobi od 19 do više od 35 godina. Najviše ispitanika je bilo u dobnoj skupini od 19-25 godina. Podjednak broj ispitanika dolazi sa sela, manjeg grada, srednjeg grada, dok je najmanji broj ispitanika iz većeg grada. Najveći broj ispitanika se izjasnilo kao vjernici, te kao politički neutralni. Provedeno je od 26. ožujka do 10. travnja 2019. godine temeljem anonimnog upitnika strukturiranog za potrebe ovog istraživanja. Anketni upitnik je sadržavao 43 pitanja od kojih su se 5 odnosila na socio-demografske podatke, 22 na stavove o rodnim ulogama, a ostalih 16 na stavove o spolnoj orijentaciji. Dio anketnog upitnika koji se odnosio na rodne uloge i stavove o rodnim ulogama sastavljen je po uzoru na istraživanje: "Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj"(Galić i Kamenov, 2009.). Istraživanje je provedeno online, pomoću aplikacije *Google Forms*. Za statističku obradu dobivenih podataka korišteni su programi "SPSS" i Microsoft Excell.

6. REZULTATI

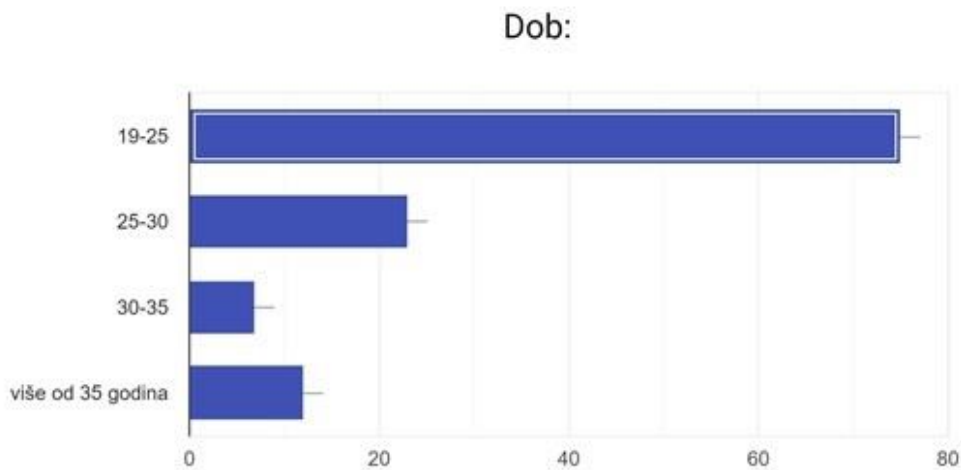
6.1. Socio-demografski podatci

Od ukupno 117 ispitanika, oko 80% (N=94) ispitanika su žene, a 20% (N=23) su muškarci. (Graf 6.1.)

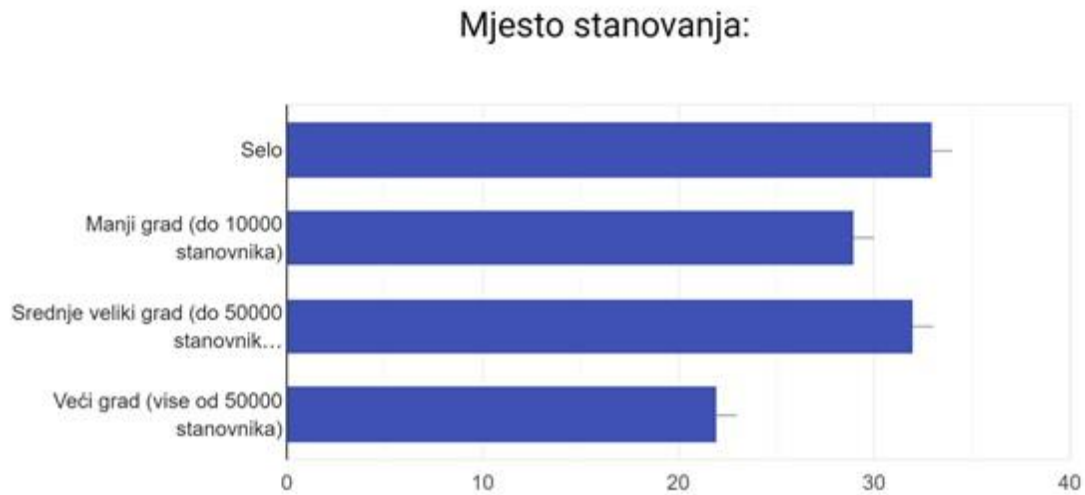
Graf 6.1. Broj ispitanika po spolu

Od ukupno 117 ispitanika najveću dobnu skupinu čine ispitanici između 19 i 25 godina – 64.1% (N=75). Najmanju skupinu ispitanika čine osobe između 30-35 godina - 6% (N=7). Ispitanika starih između 25 i 39 godina bilo je 19.7% (N=23), a ispitanika starijih od 35 godina bilo je 10.3% (N=12). (Graf 6.2.).

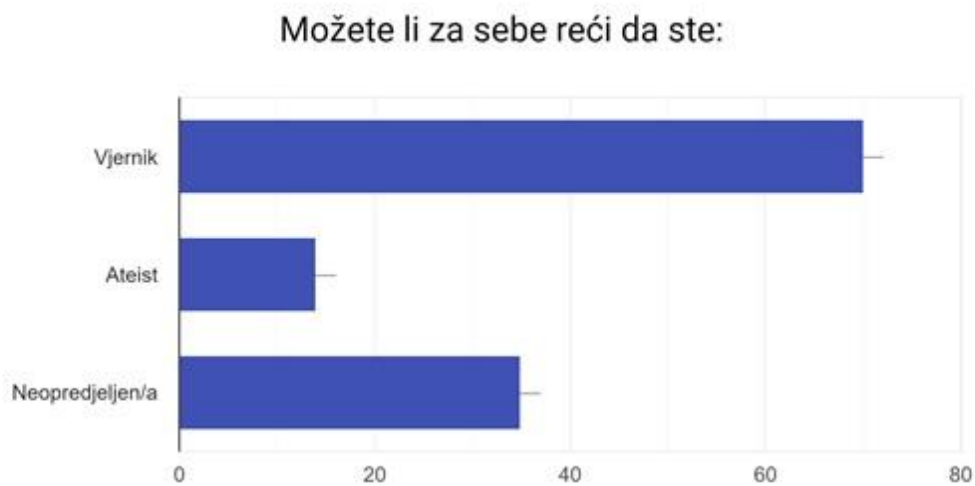
Graf 6.2. Broj ispitanika po dobi

Od 117 ispitanika podjednako su se izjasnili da žive u selu (28.4%, N=33), manjem gradu (25%, N=29), srednje velikom gradu (27.6%, N=32), dok se najmanje studenata izjasnilo da stanuju u većem gradu (20%, N=22). (Graf 6.3.)

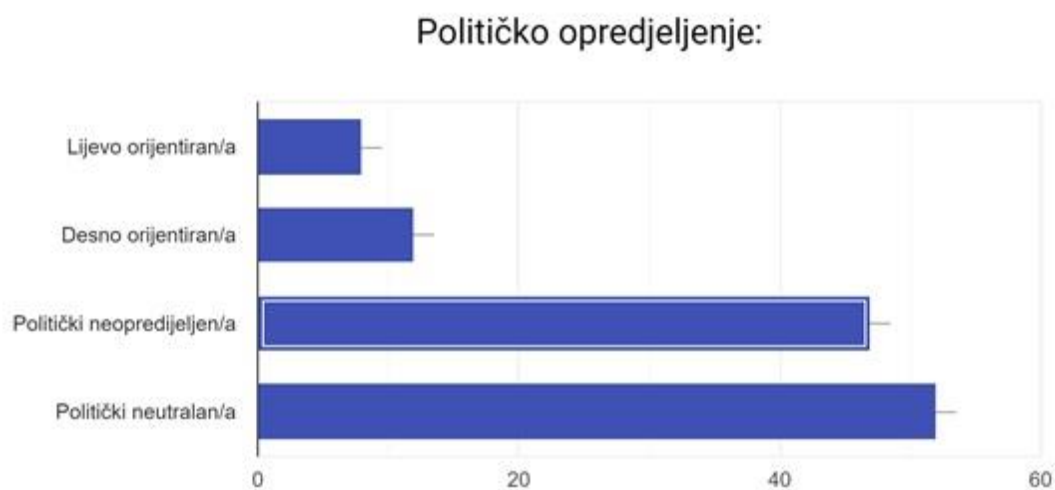
Graf 6.3. Broj ispitanika po mjestu stanovanja

Po pitanju religijskog opredjeljenja, najveći broj ispitanika se izjašnjava kao vjernici, 59,8% (N=70), dok se njih 12% (N=14) izjašnjava kao ateisti. Neopredijeljeno je njih 29,9% (N=35). (Graf 6.4.)

Graf 6.4. Broj ispitanika po religijskom opredjeljenju

Od ukupno 117 ispitanika najviše ispitanika je odredilo da je politički neutralno (44,4%, N=52) ili politički neopredijeljeno (40,2%, N=47), dok je tek mali postotak ispitanika odgovorio da su "lijevo" (6,8%, N=8) ili "desno" (10,3%, N=12) orijentirani. (Graf 6.5)

Graf 6.5. Broj ispitanika po političkom opredjeljenju

6.2. Stavovi studenata prema rodnim ulogama

Za ovaj dio istraživanja korištena je skala od 22 pitanja (čestica), od kojih se prvih 15 pitanja odnosi na rodne uloge, a zadnjih 7 na pitanja o rodnim predrasudama. Skala je sastavljena od pitanja Likertovog tipa, s odgovorima od 1 do 5 koji označavaju stupanj slaganja s određenom tvrdnjom (od 1 – *uopće se ne slažem* do 5 – *u potpunosti se slažem*). Teoretski broj odgovora na prvih 15 pitanja je 15-75. Pouzdanost cijele skale na temelju testa pouzdanosti (Cronbach's Alpha) je zadovoljavajuća ($\alpha=0.864$). Veći broj znači veća pouzdanost upitnika! (.864 za 15 čestica). Neke od čestica podliježu rekodiranju (čestice u kojima viši rezultat znači tradicionalniji stav, odnosno stav koji favorizira muškarce). Te čestice u ovom upitniku su: 3, 4, 8, 10, 11, 12, 13, 14.

Kao mjere centralne tendencije i varijabiliteta izračunate su aritmetičke sredine i standardne devijacije, a u nastavku slijedi prikaz deskriptivnih podataka dobivenih mjerenjem stavova prema rodnim ulogama te postoci odgovora ispitanika na svaku pojedinu tvrdnju u upitniku.

Cronbach's Alpha (α)	N (broj) čestica
,864	15

Tablica 6.2.1. Pouzdanost skale (Cronbach's Alpha)

Deskriptivna tablica s postotkom ispitanika u svakoj kategoriji odgovora, aritmetička sredina i standardna devijacija za svaku česticu na upitniku stavova prema rodnim ulogama:

	Uopće se ne slažem (%)	Ne slažem se (%)	Niti se slažem niti se ne slažem (%)	Slažem se (%)	U potpunosti se slažem (%)	M	SD
1 Žene su danas u potpunosti ravnopravne s muškarcima	10,3	10,3	32,5	33,3	13,7	3,3	1,15
2 Muškarci ne bi smjeli biti isključeni iz tradicionalno «ženskih» profesija samo na temelju svoga spola (medicinska sestra i sl.)	2,6	2,6	2,6	9,4	82,9	4,68	0,86
3 Muškarcima bi trebalo dati prednost na natječajima za rukovodeća radna mjesta.	64,1	16,2	9,4	4,3	6,0	1,72	1,17
4 Prihvatljivo je da su muškarci bolje plaćeni od žena, čak i ondakada obavljaju istu vrstu posla.	67,5	13,7	10,3	2,6	5,1	1,63	1,11
5 Žene trebaju imati mogućnosti zaposlenja i napredovanja usvim profesijama kao i muškarci.	0,9	3,4	1,7	5,1	88,9	4,78	0,72
6 Žene bi trebalo birati za rukovodeća radna mjesta podjednako kao i muškarce.	2,6	1,7	6,0	13,7	76,1	4,59	0,88
7 Društvo bi moralo jednako cijeniti rezultate rada žena i muškaraca.	1,7	1,7	1,7	5,1	88,9	4,79	0,72
8 Da biram suradnika za jedan važan i dobro plaćeni posao, radije bih odabrao/la muškarca nego ženu.	43,6	17,9	28,2	3,4	6,0	2,10	1,19
9 Medicinski tehničari obavljaju svoj posao jednako kvalitetno kao i medicinske sestre.	2,6	1,7	8,5	12,0	75,2	4,56	0,91
10 U redu je da se u nastavi žene većinom prikazuje kao osjećajne i nježne, a muškarce kao poduzetne i hrabre osobe.	34,2	12,0	29,1	15,4	9,4	2,54	1,35

11 Muškarci trebaju imati bolji uspjeh u prirodoslovnim i tehničkim predmetima jer su im potrebni u životu nego ženama.	62,4	14,5	16,2	4,3	2,6	1,70	1,05
12 Muškarci trebaju ozbiljnije shvaćati svoje obrazovanje nego žene jer će jednog dana biti hranitelji svoje obitelji.	53,0	16,2	15,4	8,5	6,8	2,00	1,29
13 Djevojčice bi trebale biti tiše i mirnije na školskom satu nego dječaci.	70,1	13,7	9,4	0,9	5,1	1,56	1,06
14 Muška djeca trebaju dobiti više podrške za školovanje nego ženska.	77,8	7,7	6,8	1,7	6,0	1,50	1,10
15 Muškarce i žene bi trebalo jednako poticati na daljnje školovanje/usavršavanje.	2,6	0,9	5,1	3,4	88,0	4,74	0,81
UKUPAN REZULTAT NA UPITNIKU:						4,31	0,61

Tablica 6.2.2. Postotak odgovora na pojedinačno pitanje sa standardnom devijacijom i aritmetičkom sredinom, te ukupan rezultat upitnika. (Deskriptivna tablica)

Tvrdnje s kojima se najveći broj ispitanika nije složio (prosječni rezultat na česticama je manji za puni cijeli broj od teorijske srednje vrijednosti) su 3 (“Muškarcima bi trebalo dati prednost na natjecanjima za rukovodeća radna mjesta”), 4 (“Prihvatljivo je da su muškarci bolje plaćeni od žena, čak i ondakada obavljaju istu vrstu posla”), 11 (“Muškarci trebaju imati bolji uspjeh u prirodoslovnim i tehničkim predmetima jer su im potrebni u životu nego ženama”), 12 (“Muškarci trebaju ozbiljnije shvaćati svoje obrazovanje nego žene jer će jednog dana biti hranitelji svoje obitelji”), s kojima se uopće ne slaže 53 do 67,5% ispitanika, te 13 (“Djevojčice bi trebale biti tiše i mirnije na školskom satu nego dječaci”) i 14 (“Muška djeca trebaju dobiti više podrške za školovanje nego ženska”), s kojima se ne slaže čak 70,1%, odnosno 77,8% ispitanika. To su uglavnom i rekodirane čestice. A tvrdnje koje su ostvarile veći rezultat od teorijske srednje vrijednosti, odnosno tvrdnje s kojima se većina ispitanika (u rasponu od 75,2 do 88% ispitanika) u potpunosti složila su tvrdnje 2, 5, 6, 7, 9 i 15. Na tvrdnji: “Žene su danas u potpunosti ravnopravne s muškarcima” stavovi ispitanika nisu tako jasno podijeljeni s obzirom da, iako se ipak 33,3% ispitanika složilo s tvrdnjom no ne u potpunosti, njih 32,5% niti slaže, niti ne slaže s tvrdnjom. Veći rezultat znači i pozitivnije

stavove, to jest, veću ravnopravnost među spolovima. Možemo zaključiti kako iz ukupnog prosječnog rezultata na upitniku proizlaze vrlo pozitivni stavovi studenata o rodnim ulogama ($M=4,31$).

6.2.1. Stavovi studenata prema rodnim ulogama s obzirom na spol, dob, mjesto stanovanja, religijsko i političko opredjeljenje

Da bi se ispitali stavovi prema rodnim ulogama s obzirom na spol, dob, mjesto stanovanja, religijsko i političko opredjeljenje, rezultati dobiveni na uzorku statistički su analizirani u programu "SPSS". Za ispitivanje razlika s obzirom na spol proveden je t-test za nezavisne uzorke, dok je za ispitivanje razlika s obzirom na dob, mjesto stanovanja, religijsko i političko opredjeljenje provedena jednosmjerna analiza varijance za nezavisne skupine ispitanika (ANOVA). U nastavku slijedi prikaz sa deskriptivnim pokazateljima i dobivenim rezultatima provedenih parametrijskih testova za ukupni rezultat na upitniku stavova o rodnim ulogama. (Tablica 6.2.1.1.)

Tablica 6.2.1.1. Deskriptivni podaci (M -aritmetička sredina, SD -standardna devijacija) te razlike stavova o rodnim ulogama s obzirom na spol, dob, mjesto stanovanja, religijsko i političko opredjeljenje (rezultati t-testa, t , i ANOVE, F).

Demografske varijable	Skupina	N	M	SD	t	F
Spol	Muški	23	4,1333	,62797	-1,573	
	Ženski	94	4,3544	,59815		
Dob	19-25	75	4,3690	,51162		1,286
	25-30	23	4,3232	,70878		
	30-35	7	4,1143	,66746		
	>35	12	4,0389	,87083		
Mjesto stanovanja	Selo	34	4,1422	,86920		1,695
	Manji grad	29	4,3067	,51787		
	Srednje veliki	32	4,3640	,43696		
	Veći grad	22	4,5000	,35501		
Religijsko opredjeljenje	Vjernik	69	4,2489	,69114		1,011
	Ateist	14	4,4714	,45477		
	Neopredjeljen/a	34	4,3706	,45842		
Političko	Lijevo	8	4,1083	,84323		

opredjeljenje	Desno	12	4,1190	,86858		,853
	Politički neopredjeljen/a	45	4,3359	,60029		
	Politički neutralan/a	52	4,3647	,60780		

Iz tablice 6.2.1.1. vidljivo je da nisu dobivene statistički značajne razlike u stavovima prema rodnim ulogama s obzirom na spol ($t=-1,57$, $p>0,05$), dob ($F=1,286$, $p>0,05$), mjesto stanovanja ($F=1,695$, $p>0,05$), religijsko opredjeljenje ($F= 1,011$, $p>0,05$) i političko opredjeljenje ($F=0,853$, $p>0,05$).

6.2.2. Predrasude studenata prema rodnim ulogama

Skala predrasuda prema rodnim ulogama sastoji se od 7 tvrdnji Likertovog tipa. Ispitanici su označili stupanj slaganja sa određenom tvrdnjom od 1 do 5. Pouzdanost skale je zadovoljavajuća (Cronbach's Alpha, $\alpha=0,904$). (Tablica 6.2.2.1.)

Cronbach's Alpha	N of Items
,904	7

Tablica 6.2.2.1. Pouzdanost skale

U nastavku slijedi prikaz deskriptivnih podataka, odnosno mjere centralne tendencije i varijabiliteta, dobivenih mjerenjem predrasuda prema rodnim ulogama te postoci odgovora ispitanika na svaku pojedinu tvrdnju u upitniku.

	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem	Slažem se	Slažem se u potpunosti	M	SD
16 Muškarci su sposobniji donositi važne odluke nego žene.	62,2	14,5	5,1	3,4	7,7	1,66	1,21
17 Muškarci su uglavnom pametniji i sposobniji od žena.	74,4	7,7	11,1	0,9	6	1,56	1,12
18 Prava žena najviše skrbi o djeci, mužu i kući.	38,8	19,8	25	6	10,3	2,29	1,32
19 Žene su sklone preuveličavanju problema.	27,4	13,7	26,5	18,8	13,7	2,78	1,39
20 Pod izgovorom traženja ravnopravnosti, žene zapravo traže posebne povlastice.	53	17,9	12	7,7	9,4	2,03	1,35
21 Intelektualni poslovi bolje leže muškarcima.	72,6	8,5	12	2,6	4,3	1,57	1,08
22 Budući da žene rađaju djecu, ne mogu imati ravnopravan položaj s muškarcima u društvu.	65,8	15,4	9,4	3,4	6	1,68	1,16
UKUPAN REZULTAT NA UPITNIKU:						1,94	0,98

Tablica 6.2.2.2 Postotak odgovora na pojedinačno pitanje sa standardnom devijacijom I aritmetičkom sredinom, te ukupan rezultat upitnika. (Deskriptivna tablica)

Najveći postotak ispitanika se ne slaže ili uopće ne slaže sa tvrdnjama 16 (Muškarci su sposobniji donositi važne odluke nego žene.), 17 (Muškarci su uglavnom pametniji i sposobniji od žena.) , 21 (Intelektualni poslovi bolje leže muškarcima.) I 22 (Budući da žene rađaju djecu, ne mogu imati ravnopravan položaj s muškarcima u društvu.), dok se sa tvrdnjom 19 (Žene su sklone preuveličavanju problema.) ne slaže ili uopće ne slaže 40% ispitanika. Veći ukupni rezultat na upitniku znači više rodnih predrasuda, međutim rezultat je za cijeli stupanj ispod teorijske srednje vrijednosti ($M=1,94$) pa se može zaključiti kako studenti uglavnom nemaju rodnih predrasuda. (Tablica 6.2.2.2.).

Da bi se ispitale razlike u predrasudama prema rodnim ulogama s obzirom na spol, dob, mjesto stanovanja, religijsko i političko opredjeljenje, rezultati dobiveni na uzorku statistički su analizirani u programu "SPSS". Za ispitivanje razlika s obzirom na spol ponovno je proveden t-test za nezavisne uzorke, dok je za ispitivanje razlika s obzirom na dob, mjesto stanovanja, religijsko i političko opredjeljenje je provedena jednosmjerna analiza varijance za nezavisne skupine ispitanika (ANOVA). U nastavku slijedi prikaz sa deskriptivnim pokazateljima i dobivenim rezultatima provedenih parametrijskih testova za ukupni rezultat na upitniku stavova o predrasudama. (tablica 6.2.2.3.)

Demografske varijable	Skupina	N	M	SD	t	F
Spol	Muški	23	2,5031	1,12145	3,193**	
	Ženski	94	1,8004	,89949		
Dob	19-25	75	1,9060	,91624		,811
	25-30	23	1,8012	,88770		
	30-35	7	2,3673	1,29325		
	>35	12	2,1548	1,35452		
Mjesto stanovanja	Selo	34	2,2059	1,35626		1,530
	Manji grad	29	1,9212	1,01130		
	Srednje veliki	32	1,8646	,67236		
	Veći grad	22	1,6558	,45317		
Religijsko opredjeljenje	Vjernik	69	2,0117	1,04160		,966
	Ateist	14	1,6122	,96960		
	Neopredjeljen/a	34	1,9244	,85587		
Političko opredjeljenje	Lijevo	8	2,3393	1,57409		,883
	Desno	12	2,2024	1,19749		
	Politički neopredjeljen/a	45	1,8910	,98440		
	Politički neutralan/a	52	1,8571	,81306		

**statistički značajno na 0,01

Tablica 6.2.2.3. Deskriptivni podaci (*M*-aritmetička sredina, *SD*-standardna devijacija) te razlike u predrasudama prema rodnim ulogama s obzirom na demografske varijable (t-test, *t*, i ANOVA, *F*).

Iz tablice 6.2.2.3. vidljivo je da nisu dobivene statistički značajne razlike u predrasudama prema rodovima kod studenata s obzirom na dob ($F=0,811$, $p>0,05$), mjesto stanovanja ($F=1,530$, $p>0,05$), religijsko opredjeljenje ($F=0,966$, $p>0,05$) i političko opredjeljenje ($F=0,883$, $p>0,05$). Statistički značajna razlika dobivena je ako usporedimo odgovore studenata s obzirom na spol ($t=3,19$, $p<0,01$). Rezultati pokazuju kako muškarci ($M=2,50$, $SD=1,12$) imaju značajno više predrasuda prema rodnim ulogama nego žene ($M=1,80$, $SD=0,90$).

6.3. Stavovi studenata prema LGBT osobama

U ovom dijelu rada ispitivani su stavovi studenata sestrinstva prema spolno (seksualno) manjinskim skupinama, odnosno LGBT osobama. Skala korištena za ispitivanje stavova sastoji se od 16 pitanja, od čega su 4 pitanja zatvorenog tipa, dok je 12 pitanja likertovog tipa na koje su ispitanici odgovarali sa odgovorima od 1-5 ovisno o stupnju slaganja sa tvrdnjom; 1 - *uopće se ne slažem* 2 - *ne slažem se* 3 - *niti se slažem, niti se ne slažem* 4 - *slažem se* 5 - *u potpunosti se slažem*. U ovom dijelu upitnika također određena pitanja podliježu rekodiranju. Ta pitanja su: 'Osjećam nelagodu u prisutnosti LGBT osobe.', 'Smatram da su LGBT osobe psihički nestabilne osobe.', 'Smatram da su LGBT osobe sklonije rizičnom seksualnom ponašanju.', 'Pozvao/la bih se na priziv savjesti ako bih trebao/la obaviti lab. pretrage LGBT osobi.', 'LGBT osobe su prijetnja tradicionalnim vrijednostima.'

Provođenjem testa pouzdanosti na 12 pitanja dobivena je zadovoljavajuća pouzdanost upitnika (Cronbach's Alpha, $\alpha=0,925$, Tablica 6.3.1.)

Cronbach's Alpha	Broj pitanja (N)
,925	12

Tablica 6.3.1. Pouzdanost upitnika za 12 pitanja.

Slijedi prikaz mjera centralne tendencije i varijabiliteta rezultata dobivenih mjerenjem stavova prema LGBT osobama te postoci odgovora ispitanika na svaku pojedinu tvrdnju u upitniku.

Deskriptivna tablica s postotkom ispitanika u svakoj kategoriji odgovora, aritmetička sredina i standardna devijacija za svaku česticu:

	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem	M	SD
1 Smatram da bi LGBT osobe trebale biti jednako prihvaćene u društvu kao i ostali.	6,8	5,1	17,1	14,5	56,4	4,08	1,252
2 Osigurat ću istu zdravstvenu skrb LGBT osobi kao i svakoj drugoj osobi.	3,4	1,7	5,9	4,2	84,7	4,65	,931
3 Osjećam nelagodu u prisutnosti LGBT osobe.	53,4	14,4	16,9	5,9	9,3	2,04	1,342
4 Ne bi mi smetalo da mi je LGBT osoba šef.	8,5	5,1	10,2	19,5	56,8	4,10	1,282
5 Smatram da su LGBT osobe psihički nestabilne osobe.	60,2	11	15,3	7,6	5,9	1,89	1,265
6 Smatram da su LGBT osobe sklonije rizičnom seksualnom ponašanju.	29,7	11	25,4	19,5	14,4	2,79	1,424
7 Pozvao/la bih se na priziv savjesti ako bih trebao/la obaviti lab. pretrage LGBT osobi.	70,3	7,6	11,9	5,1	5,1	1,68	1,181
8 Smatram da je poželjno da se LGBT osobe bore za svoja prava.	15,3	9,3	21,2	19,5	34,7	3,50	1,442
9 LGBT osobe su prijetnja tradicionalnim vrijednostima.	33,1	15,3	22,9	11	17,8	2,67	1,480
10 LGBT osobe zaslužuju jednako poštovanje kao i one koje to nisu.	5,1	1,7	11,9	16,1	65,3	4,34	1,092
11 LGBT osobe su češće žrtve nasilja od heteroseksualnih osoba.	11	5,1	16,9	32,2	34,7	3,74	1,289
12 Tolerantan/na sam prema LGBT osobama.	4,2	5,1	11,9	17,8	61	4,26	1,123
UKUPAN REZULTAT NA UPITNIKU:						3,9651	,93920

Tablica 6.3.2. Postotak odgovora na pojedinačno pitanje sa standardnom devijacijom i aritmetičkom sredinom, te ukupan rezultat upitnika. (Deskriptivna tablica)

U tablici 6.3.2. vidljiv je postotak odgovora na pojedine tvrdnje s kojim se studenti najviše slažu, odnosno ne slažu. Iz tablice je vidljivo kako se najveći postotak studenata slaže s tvrdnjom *'Osigurati ću istu zdravstvenu skrb LGBT osobi kao i svakoj drugoj osobi'*, njih čak 90%. Velikom broju studenata ne bi smetalo kada bi im LGBT osoba bila šef na njihovom radnom mjestu (76%). Njih oko 70% ne osjeća nelagodu u prisutnosti LGBT osobe, međutim njih oko 16% osjeća nelagodu. Podjednak broj osoba se slaže i ne slaže s tvrdnjom da su LGBT osobe sklone rizičnom seksualnom ponašanju. Oko 65% osoba se slaže s tvrdnjom kako su LGBT osobe češće žrtve nasilja od heteroseksualnih osoba, dok se njih 80% slaže ili u potpunosti slaže s tvrdnjom da su tolerantni prema LGBT osobama. Ukupan rezultat na upitniku je za cijeli stupanj veći od srednje teorijske vrijednosti što upućuje na pozitivnije stavove studenata prema LGBT osobama. ($M=3.9651$), no to je za pola stupnja manje za stavove prema rodnim ulogama kod iste skupine ispitanika ($M=4,31$).

6.3.1. Stavovi studenata prema LGBT osobama s obzirom na dob, spol, mjesto stanovanja, religijsko i političko opredjeljenje

Da bi se ispitale razlike u stavovima studenata sestrinstva prema LGBT osobama s obzirom na spol, dob, mjesto stanovanja, religijsko i političko opredjeljenje, rezultati dobiveni na uzorku statistički su analizirani u programu "SPSS". Za ispitivanje razlika s obzirom na spol ponovno je proveden t-test za nezavisne uzorke, dok je za ispitivanje razlika s obzirom na dob, mjesto stanovanja, religijsko i političko opredjeljenje je provedena jednosmjerna analiza varijance za nezavisne skupine ispitanika (ANOVA). Također je proveden post-hoc test (Tukey HSD) kod varijabli gdje su dobivene statistički značajne razlike u stavovima studenata. U nastavku slijedi prikaz sa deskriptivnim pokazateljima i dobivenim rezultatima provedenih parametrijskih testova za ukupni rezultat na upitniku stavova o predrasudama.

Demografske varijable	Skupina	N	M	SD	t	F
Spol	Muški	23	3,4565	1,11432	-2,995**	
	Ženski	94	4,0895	,85258		
Dob	19-25	75	3,9200	,92415		,957
	25-30	23	4,1667	,92626		
	30-35	7	4,2500	,98249		
	>35	12	3,6944	1,04104		
Mjesto stanovanja	Selo	34	3,8505	1,00917		,313
	Manji grad	29	3,9483	1,07746		
	Srednje veliki	32	4,0260	,84014		
	Veći grad	22	4,0758	,80133		
Religijsko opredjeljenje	Vjernik	69	3,7669	1,00108		3,956*
	Ateist	14	4,2917	,94323		
	Neopredjeljen/a	34	4,2328	,69564		
Političko opredjeljenje	Lijevo	8	4,3542	,85884		3,595*
	Desno	12	3,1875	1,08544		
	Politički neopredjeljen/a	45	4,0537	,84015		
	Politički neutralan/a	52	4,0080	,93122		

*statistički značajno na 0,05

**statistički značajno na 0,01

Tablica 6.3.1.1. Deskriptivni podaci (*M*-aritmetička sredina, *SD*-standardna devijacija) te razlike u stavovima prema LGBT osobama s obzirom na demografske varijable (rezultati t-testa, *t*, i ANOVE, *F*).

Iz tablice 6.3.1.1. vidljivo je da nisu dobivene statistički značajne razlike u stavovima studenata prema LGBT osobama s obzirom na dob ($p>0,05$, $F=0,957$), i mjesto stanovanja ($p>0,05$, $F=0,313$). Ako usporedimo odgovore studenata s obzirom na spol ($t= -2,995$, $p<0,01$), religijsko ($F=3,956$, $p<0,05$) i političko opredjeljenje ($F=3,595$, $p<0,05$), dobivene su statistički značajne razlike u stavovima studenata prema LGBT osobama. Pokazalo se kako muškarci ($M=3,46$, $SD=1,11$) imaju statistički značajno negativnije, odnosno više homofobne stavove od žena ($M=4,09$, $SD=,085$). S obzirom na religijsko opredjeljenje, ispitanici koji su se izjasnili kao vjernici ($M= 3,77$, $SD=1,00$) imaju značajno izražene negativne stavove od ispitanika koji su se izjasnili kao neopredijeljeni ($M=4,23$, $SD=0,70$). Također ispitanici koji su se izjasnili kao politički desno opredijeljeni ($M=3,19$, $SD=1,09$) imaju značajno izraženije negativne (homofobnije) stavove prema LGBT osobama od svih ostalih ponuđenih političkih opredjeljenja; lijevo orijentirani ($M=4,35$, $SD=0,86$), politički neopredijeljen/a ($M=4,05$, $SD=0,84$), politički neutralan/a ($M=4,01$, $SD=0,93$).

U istraživanju je ispitana i razlika u stavovima studenata s obzirom na to poznaju li neku LGBT osobu u svojoj zajednici:

Varijabla	Skupina	N	M	SD	t
Poznajete li neku LGBT osobu u svojoj zajednici?	Da	71	4,2160	0,85002	-3,666**
	Ne	36	3,5417	0,98933	

****statistički značajno na 0,01**

Tablica 6.3.1.2. Deskriptivni podaci (M -aritmetička sredina, SD -standardna devijacija) te razlike u stavovima prema LGBT osobama s obzirom na osobno poznavanje LGBT osobe u vlastitoj zajednici (rezultati t-testa, t).

Iz tablice 6.3.1.2. vidljivo je da su dobivene statistički značajne razlike u stavovima studenata s obzirom na to poznaju li LGBT osobu u svojoj zajednici ($t=-3,666$, $p<0,01$). Studenti koji poznaju LGBT osobu ($M=4,22$, $SD=0,85$) imaju značajno pozitivnije stavove od studenata koji ne poznaju LGBT osobu ($M=3,54$, $SD=0,99$).

7. RASPRAVA

Mišljenje o općem stupnju ravnopravnosti muškaraca i o neravnopravnom tretmanu zbog spola ispitano je pomoću pitanja koje se odnosilo na slaganje s tvrdnjom da su danas žene i muškarci potpuno ravnopravni. Budući da ima puno indikatora da je to samo proklamirani cilj a ne stvarnost, veći stupanj slaganja s tom tvrdnjom uzet je kao pokazatelj manje osviještenosti o prisutnosti rodne neravnopravnosti. Rezultati su pokazali kako se 45% ispitanih studenata slaže kako su danas žene i muškarci ravnopravni, dok se preko 30% ispitanih studenata niti slaže, niti ne slaže s tom tvrdnjom što govori o nedovoljnoj upućenosti u rodne neravnopravnosti u društvu. Oko 20 posto studenata se ne slaže s tom tvrdnjom. To znači da u cijelom uzorku postoji svijest da rodna neravnopravnost postoji i da je prisutna, što može stvoriti dobar temelj za daljnji razvoj protudiskriminacijskih politika i prakse u raznim područjima života i rada u cilju povećanja rodne ravnopravnosti. U sličnom provedenom istraživanju (Galić i Kamenov, 2009) dobiveni su nešto drugačiji rezultati. U tom istraživanju je dobiveno kako se tek svaki peti ispitanik slaže da postoji rodna ravnopravnost.

Analiza po spolu, dobi, mjestu stanovanja, religijskom i političkom opredjeljenju jasno pokazuje kako ne postoji značajna razlika u stavovima studenata prema rodnim ulogama. To se može objasniti činjenicom kako su u istraživanju sudjelovali samo studenti sestrinstva, odnosno osobe pretežito mlađe dobi i između njih ne postoji velika dobna razlika. Iako su neki ispitanici odgovorili da su po mjestu stanovanja sa sela, danas u Hrvatskoj mladi imaju pristup svim informacijama i tehnologijama bez obzira na mjesto stanovanja.

Jedan od problema ovog istraživanja bio je ispitati izraženost rodnih predrasuda kod studenata sestrinstva, te istražiti u kojem stupnju izražavaju tradicionalne odnosno egalitarne stavove o rodnim ulogama. U skladu s očekivanjima, dobiveno je da se muškarci i žene statistički značajno razlikuju u izraženosti rodnih predrasuda, pri čemu muškarci izražavaju više seksističkih stavova nego žene. U jednom istraživanju (Galić i Kamenov, 2009) dobiven je sličan rezultat, odnosno muškarci imaju više seksističke stavove od žena. Osim razlika u izraženosti rodnih predrasuda među spolovima, provjerili smo postoje li razlike u izraženosti predrasuda studenata s obzirom na dob sudionika/sudionica, mjesto stanovanja, religijsko i političko opredjeljenje, no u tim parametrima nisu dobivene statistički značajne razlike, dok u sličnom istraživanju postoji značajna razlika u predrasudama s obzirom i na dob ispitanika

(Galić i Kamenov, 2009). Ovdje to možemo opravdati malom razlikom u starosti ispitanika s obzirom da su svi ispitanici studenti.

Jedan od ciljeva bio je utvrditi stavove studenata prema LGBT osobama, a specifični cilj utvrditi postoje li razlike u stavovima prema LGBT osobama kod studenata sestrinstva s obzirom na dob, spol, mjesto stanovanja, religijsko i političko opredjeljenje. Iz rezultata u tablicama 6.3.2., 6.3.1.1., i 6.3.1.2. vidimo statistički značajnu razliku u stavovima prema LGBT osobama među studentima s obzirom na spol, religijsko i političko opredjeljenje. Muškarci su iskazali znatno veće predrasude i negativnije stavove prema LGBT osobama nego žene, a očekivano, najveća razlika u stavovima je između studenata koji su se izjasnili kao vjernici i onih koji su se izjasnili kao neopredijeljeni, gdje vjernici imaju značajno izraženije homofobne i diskriminatorne stavove prema LGBT osobama. To se može objasniti time što je Hrvatska tradicionalna i katolička zemlja, samim tim i odgojem pojedinaca u tom duhu. Također, iz rezultata možemo vidjeti znatno veću razliku u stavovima prema LGBT osobama kod studenata koji su se izjasnili kao desno politički orijentirani od onih koji su se izjasnili kao lijevo, neopredijeljeni i politički neutralnih. Dobiveno je kako desno politički orijentirani imaju izraženije negativne, odnosno homofobne stavove. To se može objasniti kako takva politička opredjeljenja zagovaraju tradicionalnije i neliberalne društvene vrijednosti. S obzirom na dob nisu dobivene statistički značajne razlike, no to se može objasniti uzorkom na kojem je provedeno istraživanje, a to je da su obuhvaćeni samo studenti među kojima je mala razlika u godinama

Zanimljivo je da je znatno veća razlika u stavovima između studenata koji poznaju LGBT osobu od onih koji ne poznaju, što je također ispitano u ovom istraživanju. Oni koji poznaju neku LGBT osobu imaju značajno pozitivnije stavove prema istima od onih koji ne poznaju (tablica 6.3.1.2.). Sukladno rezultatima drugih istraživanja sudionici muškog spola su skloniji izražavati negativnije stavove prema LGBT osobama (Kamenov, 2015; Longin, 2014; Herek, 2002; Parmač, 2005; Herek, 1988; Huić, Jelić.). Nadalje, kako su potvrdila mnoga istraživanja, bliski kontakt i poznanstvo prediktori su pozitivnijih stavova prema LGBT osobama (Kovčo 27 Vukadin, 2015; Tomić i Čepulić, 2013; Huić, Jugović., Kamenov, 2015; Herek, 1997). Ovim rezultatima, djelomično je ostvaren cilj istraživanja. Dobivene su statistički značajne razlike u stavovima studenata sestrinstva prema rodno-spolnoj (seksualnoj) orijentaciji i diskriminaciji s obzirom na spol, religijsko i političko opredjeljenje, dok razlike u stavovima s obzirom na dob i mjesto stanovanja nisu dobivene, no to se može objasniti metodološkim nedostacima; relativno malen uzorak na kojem je provedeno

istraživanje, te određenost populacije na kojem je provedeno istraživanje, to jest, studenti sestrinstva među kojima su male razlike u godinama.

8. ZAKLJUČAK

Cilj ovog istraživanja je bio ispitati stavove studenata sestrinstva prema rodno-spolnoj (seksualnoj) orijentaciji, odnosno ispitati stavove prema rodnim ulogama, rodne predrasude i stavove prema LGBT osobama te provjeriti postoje li razlike u stavovima studenata s obzirom na dob, spol, mjesto stanovanja, religijsko i političko opredjeljenje. Dobili smo da među studentima nema statistički značajnih razlika prema rodnim ulogama, no da postoje statistički značajne razlike između muškaraca i žena prema rodnim predrasudama. Također je potvrđeno da postoje homofobni stavovi kod studenata sestrinstva koji se izjašnjavaju kao vjernici, te kao desno politički orijentirani kao i da postoje više izraženi negativni stavovi prema LGBT osobama kod muških studenata nego kod ženskih. Dobivenim rezultatima je potvrđeno da studenti koji poznaju LGBT osobu imaju pozitivnije stavove prema njima od studenata koji ne poznaju. Takve rezultate mogli bismo objasniti činjenicom da su studenti sestrinstva uglavnom žene, te da je sestrinstvo još uvijek uglavnom ženska profesija iako se sve veći broj muškaraca odlučuje za to zanimanje. To što nije dobivena razlika u stavovima studenata prema rodnim ulogama s obzirom na dob se može objasniti činjenicom da su u istraživanju sudjelovali isključivo studenti, tako da je mala dobna razlika između ispitanika. S obzirom da je Republika Hrvatska tradicionalna i većinski katolička zemlja, dobiveni su očekivani rezultati u stavovima studenata s obzirom na religijsko i političko opredjeljenje. U uzorku ispitanih studenata postoji svijest da postoji rodna i spolna neravnopravnost i da je ona prisutna, što može stvoriti dobar temelj za daljnji razvoj protudiskriminacijskih politika i prakse u raznim područjima života i rada u cilju povećanja rodne i spolne ravnopravnosti u kojem medicinske sestre i tehničari kao zdravstveni djelatnici i imaju jednu od ključnih uloga.

Mnogi stavovi prema seksualnim manjinama su još dalje su negativni u pojedinim državama svijeta i teško prihvaćeni jer se povezuju sa bolešću, vjerom, rasom. Negativni stavovi prema osobama druge seksualne orijentacije su ugrađeni u koncept o samom sebi što stvara kod pojedinca stres koji utječe na njegovo blagostanje i negativno utječe na socijalno funkcioniranje. Percepcija seksualnih manjina poput homoseksualaca i biseksualaca mijenja

se u društvu. Rezultat tomu je njihova veća istaknutost u društvu, legalizacije i aktivističke grupe, ali i promjena u spolnim ulogama.

Razlike između spolova oduvijek su bile te su često istraživanje mnogih sociologa i psihologa. Za spol se može reći da se temelji na anatomskim i fiziološkim karakteristikama, a na temelju tvrdnje da je rod društveni konstrukt definira se skup očekivanja ponašanje, djelovanje, pravila, norme, socijalne uloge žena i muškaraca, odnos žena i muškaraca, što je često rezultat naučenih obrazaca koje je odredilo društvo. Dakle, rod je nešto rašireniji pojam, izraz i slika određenog društva. U radu je spomenut pojam diskriminacije koji nije nužno vezan za muško ženski spol. Postoje više vrsta diskriminacije, jedna od njih je diskriminacija prema seksualnoj orijentaciji homoseksualnosti, transseksualnosti i biseksualnosti.

Istraživanja koja se bave nastankom i formiranjem stavova pokazuju da su stavovi relativno trajni, odnosno otporni na promjene. Ta činjenica kod svakog pojedinca u određenom smislu i društva, odnosno kulture, utječe na stvaranje predrasuda i stereotipa. Osuđivanje i etiketiranje, odnosno diskriminacija imaju svoju psihološku dimenziju koja je vidljiva kroz ponašanje. Istodobno ima i moralnu, to jest etičku dimenziju vidljivu kroz naše izbore ili slobodnu (zapriječenu) volju. Svaki pojedinac, njegova uža i šira zajednica moraju preispitivati svoje ponašanje kako bi osvijestili moralno stanje u kojem žive. Specifičnost sestinstva kao profesije se ogleda upravo u kvaliteti njezina humaniteta, odnosno etičnosti. U tom smislu držim da ovakva i slična istraživanja otvaraju prostor za propitivanje i unaprjeđenje kvalitete naše sestrijske profesije.

9. SAŽETAK

Stav je sklonost reagiranju prema podražajima iz okoline na isti način tijekom vremena. Izraz je vrijednosnog sustava koji označava ispitanikove mjere dobra ili zla, ispravnoga ili pogrešnoga, stečen je i zasniva se na osjećajima i na znanju o podražaju. Stavovi mogu biti pozitivni, neutralni i negativni. Formiraju se tokom života i dosta su otporni na promjene. Predrasude i stereotipi usko su vezani za pojam stava. Cilj ovog istraživanja je bio ispitati stavove studenata sestrinstva prema rodno-spolnoj (seksualnoj) orijentaciji, odnosno ispitati stavove prema rodnim ulogama, rodne predrasude i stavove prema LGBT osobama te provjeriti postoje li razlike u stavovima studenata s obzirom na dob, spol, mjesto stanovanja, religijsko i političko opredjeljenje. Dobili smo da među studentima nema statistički značajnih razlika u stavovima prema rodnim ulogama, no da postoje statistički značajne razlike u stavovima između muškaraca i žena prema rodnim predrasudama. Također je potvrđeno da postoje homofobni i transfobni stavovi kod studenata sestrinstva koji se izjašnjavaju kao vjernici, te kao desno politički orijentirani kao i da postoje više izraženi negativni stavovi prema LGBT osobama kod muških studenata nego kod ženskih. Dobivenim rezultatima je potvrđeno da studenti koji poznaju LGBT osobu imaju pozitivnije stavove prema njima od studenata koji ne poznaju. U uzorku ispitanih studenata ipak postoji svijest da postoji rodna i spolna neravnopravnost i da je ona prisutna, što može stvoriti dobar temelj za daljnji razvoj protudiskriminacijskih politika i prakse u raznim područjima života i rada u cilju povećanja rodne i spolne ravnopravnosti u kojem medicinske sestre i tehničari kao zdravstveni djelatnici i imaju jednu od ključnih uloga. Svaki pojedinac, njegova uža i šira zajednica moraju preispitivati svoje ponašanje kako bi osvijestili moralno stanje u kojem žive. Specifičnost sestrinstva kao profesije se ogleda upravo u kvaliteti njezina humaniteta, odnosno etičnosti. U tom smislu držim da ovakva i slična istraživanja otvaraju prostor za propitivanje i unaprjeđenje kvalitete naše sestrinske profesije.

Ključne riječi: stavovi, diskriminacija, rodovi, uloge, seksualna orijentacija, homofobija.

10. SUMMARY

Attitude is the tendency to respond to stimuli from the environment in the same way over time. It's the expression of a value system that signifies respondents' measure of good or bad, correct or misleading, is acquired and based on feelings and knowledge of stimulation. Attitudes can be positive, neutral and negative. They are formed during life and are quite resistant to change. Prejudices and stereotypes are closely related to the term attitude. The aim of this study was to examine attitudes of nursing students towards gender-sexual orientation, to examine attitudes towards gender roles, gender prejudice and LGBT population, and to check whether there are differences in attitudes of students with regard to age, sex, place of residence, religious and political views. We have found that among the students there are no statistically significant differences in attitudes towards gender roles, but there are statistically significant differences in attitudes between men and women towards gender prejudices. It has also been confirmed that there are homophobic attitudes in nursing students who claim to be believers as well as right politically oriented and that there are more expressed negative attitudes towards LGBT people in male students than women. The results obtained confirmed that students who know LGBT person have more positive attitudes towards them than students who do not know them. In the sample of surveyed students there is still awareness of gender and sex inequality and its presence, which can provide a good basis for further development of anti-discrimination policies and practices in various areas of life and work in order to increase gender and sexual equality in which nurses and technicians as health professionals have one of the key roles. Every individual, his narrower and wider community must reconsider their behavior to awaken the moral state they live in. The specificity of nursing as a profession is reflected precisely in the quality of its humanity, or ethics. In this regard, I believe that such and similar research opens up space for questioning and improving the quality of our nursing profession.

Key words: Attitudes, discrimination, genders, roles, sexual orientation, homophobia

LITERATURA

1. Aronson, E., Wilson, T.D., Akert, R.M. Socijalna psihologija, Zagreb, Mate; 2005.
2. Hewstone, M., Stroebe, W., Uvod u socijalnu psihologiju, Jastrebarsko, Naklada Slap; 2001.
3. Pennington, D. C. Osnove socijalne psihologije, Jasrebarsko, Naknada Slap; 2004.
4. Self Perception Theory, [Online] dostupno na; <https://www.learning-theories.com/self-perception-theorybem.html> (23.3.2019.)
5. Self perception Theory, [Online] dostupno na ; <http://www.slideshare.net/WitaliChwdhury/self-perceptiontheory> (23.3.2019.)
6. Cvrtila L. Spolno stereotipiziranje. (završni rad). Osijek: Filozofski fakultet; 2016.
7. Hodžić A., Bijelić N., Cesar S. Spol i rod pod povećalom: priručnik o identitetima, seksualnosti i procesu socijalizacije. Zagreb: Cesi; 2003.
8. Kamenov Ž., Galić B. Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj. Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske; 2011.
9. Sarnavka S. Rodna ravnopravnost. Zagreb: Kerschhoffest; 2013.
10. Zarevski P., Matešić K. Kognitivne spolne razlike: Jučer, danas, sutra. Društvena istraživanja. Časopis za opća društvena pitanja, 2010; 19 (4-5), 797-819.
11. Naši mozgovi rade drukčije: rodni stereotipi i obrazovni izbori [Elektronički časopis]. 2018. Dostupno na: <http://www.iro.hr/hr/o-nama/kolumna/rodni-stereotipi-i-obrazovniizbori/>, (24.3.2019.)
12. Crocker, J., & Weber, R. Cognitive structure and stereotype change. U: R. P. Bagozzi & A. M. Tybout (ur.), *Advances in Consumer Research* 1983; Vol. 10, str.459- 463. Ann Arbor, MI:Association for Consumer Research
13. Abercrombie, N., Hill, S., Turner, B. Rječnik sociologije. Zagreb: Jesenski i Turk; 2008.
14. Beauvoir D. S. Drugi spol. Zagreb: Ljevak; 1949./2016.
15. Darwin, C. Podrijetlo čovjeka i odabir ovisan o spolu, knjiga I. i II. Zagreb: Školska knjiga; 1871./2007.
16. Fausto - Sterling, A. Sex/Gender. Biology in a Social World. New York: Routledge; 2012.
17. Heffer, H. „Biološka i društvena kategorija roda u rodnoj teoriji i rodna teorija stereotipa“. Časopis instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2007: Vol.30, No. 1, str. 165-175.

18. Matešić, K. „Kognitivne spolne razlike: jučer, danas, sutra“. Društvena istraživanja, 2008.;Vol.19 No.4-5, str. 797-819
19. Hasanagić J. Spol, rod, rodne uloge, spolni identitet i seksualna orijentacija. Čitanka LGBT ljudskih prava, 2. dopunjeno izdanje, Sarajevski otvoreni centar/Fondacija Heinrich Böll, 42-46. [Elektronički časopis]. 2012. Dostupno na https://ba.boell.org/sites/default/files/citanka_lgbt_ljudskih_prava.pdf, (20.3.2019.)
20. Popović M. Feminizam, rod i konstruiranje rodnog identiteta. Sociološka luča V/2. [Elektronički časopis]. 2011. Dostupno na <http://www.socioloskaluca.ac.me/PDF16/Popovic,%20M.,%20Feminizam,%20rod%20i%20konstituisanje%20rodnog%20identiteta.pdf>, (20.3.2019.)
21. Barker M. Heteronormativity and the exclusion of bisexuality in psychology.U: V. Clarke i E. Peel (Ur.), Out in psychology: Lesbian, gay, bisexual, trans, and queer perspectives 2007; str. 86 -118. Chichester, UK: Wiley.
22. Barker M., Richards C., Jones, R., Bowes Catton, H., Plowman, T., ur. The Bisexuality Report: Bisexual inclusion in LGBT equality and diversity.Centre for Citizenship, Identity and Governance, The Open University [Elektronički časopis]. 2012. Dostupno na <http://www.open.ac.uk/ccig/files/ccig/The%20BisexualityReport%20Feb.2012.pdf>, (19.3.2019.)
23. Eliason, J. M. The Prevalence and Nature of Biphobia in Heterosexual Undergraduate Students. Archives of Sexual Behavior, 1997; 26, 317- 326.
24. American Psychological Association Answers to your questions: For a better understanding of sexual orientation and homosexuality. Elektronički časopis]. 2008. Dostupno na; www.apa.org/topics/sorientation.pdf. (19.3.2019.)
25. Burke BP The well-being of gay, lesbian, and bisexual physicians. West J Med 2001; 174:59-62.
26. Eliason M.J., Dibble SL, Robertson PA Lesbian, gay, bisexual, and transgender (LGBT) physicians' experiences in the workplace. J Homosex 2011; 58:1355-71.

IZJAVA O AUTORSTVU ZAVRŠNOG RADA

Pod punom odgovornošću izjavljujem da sam ovaj rad izradio/la samostalno, poštujući načela akademske čestitosti, pravila struke te pravila i norme standardnog hrvatskog jezika. Rad je moje autorsko djelo i svi su preuzeti citati i parafraze u njemu primjereno označeni.

Mjesto i datum	Ime i prezime studenta/ice	Potpis studenta/ice
U Bjelovaru, <u>24. 09. 2019.</u>	Kristijan Banić	Kristijan Banić

Prema Odluci Veleučilišta u Bjelovaru, a u skladu sa Zakonom o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, elektroničke inačice završnih radova studenata Veleučilišta u Bjelovaru bit će pohranjene i javno dostupne u internetskoj bazi Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Ukoliko ste suglasni da tekst Vašeg završnog rada u cijelosti bude javno objavljen, molimo Vas da to potvrdite potpisom.

Suglasnost za objavljivanje elektroničke inačice završnog rada u javno dostupnom nacionalnom repozitoriju

KRISTIJAN BANIĆ

ime i prezime studenta/ice

Dajem suglasnost da se radi promicanja otvorenog i slobodnog pristupa znanju i informacijama cjeloviti tekst mojeg završnog rada pohrani u repozitorij Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu i time učini javno dostupnim.

Svojim potpisom potvrđujem istovjetnost tiskane i elektroničke inačice završnog rada.

U Bjelovaru, 24.4.2019.

Kristijan Banić
potpis studenta/ice